

**משרד החינוך**  
**המזכירות הפדגוגית**  
**אגף א' לפיתוח פדגוגי**  
**הפיקוח על תכניות לימודים ייחודיות**

**שם ביה"ס/המוסד: הרטמן בנים**  
**שם התכנית הייחודית: תורה שבעל פה**  
**תחום הדעת: מדעי הרוח**  
**מספר יחידות הלימוד: 3**  
**סמל מוסד: 144220**

## **ביה"ס תיכון תורני-ניסויי הרטמן בנים**

### **תוכנית לימודים ייחודית בתושב"ע, 5 יח"ל**

#### **חלק א': הרקע לפיתוח התוכנית והתפיסה הרעיונית של התוכנית**

##### **1. רקע על בית - הספר**

תיכון תורני-ניסויי הרטמן לבנים נוסד לפני 27 שנים כדי לספק אווירה חינוכית הולמת לציבור הדתי-לאומי המחפש חינוך דתי המשלב שילוב עמוק בין תורה ובין הערכים המודרניים-דמוקרטיים. אנו מאמינים שצריך לחנך לאהבת הבורא ושמירת מצוותיו מתוך הזדהות, ולזהות דתית החותרת לדו-שיח עמוק בין המסורת היהודית ובין הערכים הדמוקרטיים, דו-שיח המסוגל להראות הן את המשותף והן את השוני בין התרבויות. אנו מאמינים שכך תלמידינו ימצאו את הדרך המתאימה להם של עבודת ה', תיקון עולם, ותרומה לחברה ולמדינת ישראל.

בבי"ס הרטמן לבנים לומדים כ-380 תלמידים מכיתה ז' – יב', כאשר בכל שכבה יש שתי כיתות ובכל כיתה כ-30 תלמידים (בבית הספר קיימות גם כיתות "תקשורת"). לפני 5 שנים נפתחה מסגרת מקבילה לבנות ("המדרשה לבנות") שפועלת ברוח דומה, אך במסגרת נפרדת ועצמאית.

##### **2. מניעים וסיבות לבניית התוכנית**

ייחוד זה של בית-ספרנו חייב אותנו לפתח תוכנית לימודים ביהדות המשקפת את דרכינו המיוחדת, תוכנית מיוחדת הן בנושאים שהיא מתייחסת אליהם, והן בדרך ובסגנון הלמידה. מתחילת דרכנו יש לנו תוכנית ייחודית במחשבת ישראל (4 יח"ל חובה לכל תלמיד ביה"ס) הדנה בנושאים של מחשבת ישראל בעומק וברוחב יוצא דופן. בתלמוד, שהתוכנית הרגילה שנהגה עד כה איפשרה לנו לבנות יחידות לימוד כרוחנו, ובאישור המפמ"ר. התוכנית החדשה, המאפשרת רק יחידת לימוד אחת בתלמוד/תושב"ע באישור מפמ"ר גורמת לצמצום דרמטי של המרחב שבו עד עכשיו הבאנו את דרכינו הייחודית לידי ביטוי בלימוד הגמרא.

לימוד הגמרא מהווה את הלב של לימודי היהדות בבית-ספרנו, ולו מוקדשות יותר שעות לימוד מכל מקצוע אחר (כ-8 ש"ש מכיתה ט'). דרך לימוד הגמרא אנו מקנים מיומנויות של לימוד והיכרות עם עולמם של חז"ל, ומפתחים שיח אקטואלי על נושאים מרכזיים העומדים על הפרק בעולם הערכי של תלמידינו. דרך הנושאים הללו אנו מעלים לדיון את השאלות והנושאים המרכזיים של חיים יהודיים מודרניים בעולם דמוקרטי. היכולת להקדיש שעות לימוד הגמרא למטרות אלו הינה חיונית להצלחת בית-ספרנו בהשגת היעדים החינוכיים העומדים ביסוד קיומנו כמוסד חינוכי של מכון שלום הרטמן.

##### **פירוט הנושאים שתוכנית זו דנה בהם נמצא להלן בהצגת הרציונל.**

לימוד התלמוד מתאים לדיון כזה במיוחד, מכמה סיבות:

(1) הגמרא משקפת צורת דיון המכבד ויכוח ענייני, המחפש טעמים והגיון מכל הצדדים, ומראה אפשרויות שונות להבנת התורה וההלכה תוך תפיסת אמת מורכבת.

(2) הגמרא מגלמת ומשקפת את התפתחות התורה: היא מקשרת בין התנ"ך ובין ההלכות והערכים בזמנם של חז"ל, תוך הצגת מודלים שונים, ולעתים נועזים, של פרשנות. מודלים אלו, וההצדקות העקרוניות שלהם המצויות במקורות, משמשים את הבסיס לאפשרות של התחדשות הלכתית בימינו, נושא הקרוב לליבות תלמידינו ולנו.

(3) הגמרא קובעת את הסגנון והתכנים של הדיון ההלכתי. כל ההלכה הבת-תלמודית שעל-פיה אנו חיים היום, שואבת את מושגיה ודפוסיה מהדיון התלמודי.

(4) הגמרא משלבת הלכה ואגדה. קולה של האגדה משמיע ערכים כלליים העומדים בבסיס ההלכות, ולא מעט משמיע גם ביקורת על המצב. חשוב שתלמידינו יכירו שביקורת והתפתחות הם חלקים חיוניים של תרבות לימוד התורה של התלמוד.

(5) במציאות העכשווית של הציבור הדתי-לאומי, תלמוד נחשב כמקצוע הלימוד המרכזי בעולם של תלמוד תורה – הן בתיכונים והן בישיבות. יש ציפיה ציבורית ללימוד תלמוד ברמה גבוהה ובמסגרת שעות שהן מעל הממוצע למקצועות אחרים. דבר זה מאפשר לביה"ס להקציב 8 ש"ש לגמרא. זו "מסה קריטית" של זמן למידה, שחשוב ביותר שתהיה קשורה במישרין למטרותינו הייחודיות, ובסגנון הלימוד הייחודי שלנו.

יחד עם השיקולים הנ"ל חשוב לנו שלתלמידינו יהיו הכלים הלימודיים להשתלב במוסדות גבוהים ללימוד התורה, ישיבות ואקדמיה, אחרי התיכון. לכן חשוב שתלמידינו, גם במסגרת "תושב"ע",

ידעו ללמוד יחידות ארוכות יותר של גמרא ברצף, ויכירו מבנים שונים של סוגיה תלמודית. לכן הלימוד בכל שנה יתמקד מתוך **מסכת אחת מרכזית**, שתהיה מונחת לפני התלמיד. משך שנים רבות בוגרנו משתלבים יפה בישיבות (מעלה גלבו, עותניאל, מעלה אדומים, הר עציון, תקוע, "שיח", נתיבות, פתח-תקוה ואחרות) והם מאד מבוקשים שם. רבים מבוגרנו היום עוסקים בהוראת היהדות ובמחקר במוסדות חינוך ומחקר רבים ומגוונים ברחבי הארץ – חלקם גם כמורי יהדות בבית ספרנו. חשוב לנו שמסורת זו תימשך גם אצל לומדי התוכנית היחודית החדשה.

**לסיכום:** עיסוק מעמיק בתלמוד לפי הנושאים שיפורטו להלן, ובדגש על הסגנון המיוחד של השיח התלמודי, הוא מרכזי ביותר לעיצוב דמות לומד התורה הצעיר כאדם המסוגל ליצור סינתיזה בין המסורת ובין העולם הדמוקרטי המשתנה תמיד. אותו לומד צעיר יהיה גם בעל כלים לימודיים שיסייעו בידו להשתלב במוסדות לימוד התורה לאחר תיכון.

### 3. ההצעה הבסיסית וייחודיותה

**אנו מבקשים אישור לתוכנית ייחודית בתושב"ע** המורכבת משתי יחידות חובה רגילות ("דינים ומבוא" בכיתה יא' ו"בית חינוך ומשפחה" בכיתה יב') ועוד 3 יחידות תושב"ע של לימוד גמרא על בסיס סוגיות ונושאים נבחרים, באישור מפמ"ר. מצד אחד לא נפרוש מן הציבור ונעשה את יחידות החובה, המתאימות גם לדרכנו וכוללות נושאים חשובים גם לנו, ומצד שני, 3 יח"ל ייחודיות יאפשרו לנו להמשיך את דרכנו החינוכית המיוחדת. בגלל הרצון שלנו לאפשר שיח ודיון כיתתי סביב הנושאים הנלמדים בגמרא, וגם להרחיב את היריעה ע"י עיון בדברי פסיקה והגות הקשורים לנושאים הנלמדים, אנו בוחרים ללמוד במסגרת של תושב"ע. יחד עם זה אנו רוצים שיילמדו יותר מהמינימום בגמרא ובהלכה בכל יחידה, ועל כן אנו מוסיפים לכל יח"ל חומר העמקה הלכתי והגותי כחלק מהחומר לבגרות, כפי שעשינו עד הנה בתוכנית הישנה.

ייחודיותה של הצעתנו היא בשילוב של **לימוד גמרא ברצף של סוגיות שלמות**, תוך הקניית המיומנויות הרגילות של לימוד גמרא בגיל תיכון, **יחד עם:**

- א. עיון בנושאים שהם מרכזיים לדו-שיח בין עולם התורה ובין העולם הדמוקרטי המודרני (פירוט להלן)
- ב. פיתוח מיומנויות של ניתוח ערכי של סוגיה – זיהוי הערכים המשתקפים בעמדות השונות של החכמים בהלכה ובאגדה, ובעריכת הסוגיה ע"י עורכי המשנה והגמרא.
- ג. קיום דיון כיתתי שבו מקשרים בין החומר התלמודי הנלמד, מה שקורה בחברה הישראלית היום, וְ עולמו הערכי של כל תלמיד.
- ד. דגש על התפתחות ההלכה: פרשנות יוצרת ונועזת של חז"ל ביחס למקורות מקראיים ותנאיים, שינויים שחלו בהלכה למעשה משך הדורות הן בתקופת חז"ל וכן ע"י ראשונים ואחרונים ועד ימינו, וההצדקות הרעיוניות לשינויים הללו.

כל הסעיפים שמנינו הם מרכזיים לדרך החינוכית של מכון שלום הרטמן, ושל נציגו בחינוך הדתי לבנים – תיכון תורני הרטמן לבנים. בתוכניות הרגילות לתושב"ע לא קיים מיקוד דומה על אותם נושאים, וגם לא על אותם דגשים לימודיים.

### 4. **מספר יח"ל בתוכנית**

כאמור, בתוכנית היחודית יש **שלוש** יחידות לימוד בתושב"ע המצטרפות לשתי יחידות חובה – "דינים ומבוא" (נלמד ונבחן בכיתה יא') ו"בית חינוך, ומשפחה" (נלמד ונבחן בכיתה יב'). בכל שנה בכיתות יא'-יב' תילמד יחידה **אחת** (ביא' – יב' – בנוסף ליחידת החובה). הפריסה של שלוש היחידות משך שלוש שנים מאפשרת התמקדות במספר מצומצם של נושאים המרוכזים במסכת מרכזית אחת, כך שנרכשות המיומנויות השונות מבלי לחץ גדול "לרוץ" כדי להספיק את חומר.

#### **פריסת החומר בשנות הלימוד:**

**כיתות י': 1 יח"ל סביב הנושא "צדק וצדקה" כאשר המסכת המרכזית היא מסכת בבא-בתרא.** בבית הספר שלנו כל תלמידי כיתות י' לוקחים חלק ב"מעורבות חברתית" של תרומה לקהילה בפרויקטים חברתיים שונים פרי יוזמתם. אנו רוצים שכל פרויקט ילווה בתחושה שעצם המחויבות לחברה ולנזקק נובע מהמורשת היהודית-דתית שלנו, ושהדיבור והמעשה סביב נושאים אלה הם שאובים ממקורותינו.

**כיתות יא': יח"ל סביב הנושא "האקטיביזם של החכמים ותיקון עולם". כל הגמרא היא ממסכת גיטין, פרקים ד' – ה' העוסקים ב"תיקון עולם".**

בכיתה יא' התלמידים בשלים להתמודדות לעומק עם הנושא של רצף וחדוש בשינוי בהלכה. הם יכולים להבין חומר הלכתי מסובך ביתר עומק מכיתות י', וגם להבחין בגישות שונות של הצדקת שינויים בהלכה וגם של הגבלת שינויים אלו. הם מספיק בוגרים מספיק על מנת להתחיל להבין את שאלות הרווח והמחיר בשינויים הלכתיים.

**כיתות יב': יח"ל סביב הנושא: שלטון ודמוקרטיה, וכבוד האדם – סוגיות ממס' סנהדרין.**

בכיתות יא' עסקנו בנושאים בעייתיים נקודתיים – מעשיים, שהזמינו "תיקון". בכיתות יב' אנו מבקשים להסתכל על דברים ממבט כללי יותר: בעקרון של כבוד האדם, הבא לידי ביטוי ביחס של חכמים למיתת ב"ד, ובשאלה של המשטר הפוליטי: מלכות מוגבלת או סמכותית, מלכות כמצוה או כמרד, המנהיג ושלטון החוק, סירוב לחוק לא מוצדק, וערך החירות והדמוקרטיה (במאמרי ההעמקה). בסוגיות הנבחרות ממסכת סנהדרין נראה גם פרשנות נועזת של חכמים בענייני דיני נפשות המבטלת למעשה דינים מן התורה. העיסוק בגבולות הפרשנות משלים את מה שהתחלנו בכיתה יא' על תקנות חז"ל בהתאמת ההלכה לצרכי הזמן.

#### 5. **כותבי התוכנית ושותפיה:**

התוכנית המוצעת בנויה על לימוד גמרא המתרחש שנים רבות בביה"ס. עברנו חידושים ושכלולים בבחירת החומר הנלמד, ודרכים להוראתו. את פרי ניסיון זה של שנים הבאנו בהצעה הנוכחית.

כותב ועורך ראשי: דוד דישון, מ.א.

צוות כותבים ויועצים: שי גיליס, מ.א.

שמואל הר, מ.א.

דרורי יהושע, ב.א.

חנן יצחקי, מ.א.

הרב רוביק שריד

יעוץ אקדמי: פרופ' שלמה נאה, אוני' העברית

ד"ר אריאל פיקאר, אוני' בר-אילן

#### 6. **התלמיד וצרכיו:**

תיכון הרטמן פונה לציבור הדתי המעוניין בשילוב עמוק בין ערכי היהדות וערכי הדמוקרטיה. היכולת לראות את שתי המערכות הללו לא כמערכות מתנגשות באופן עקרוני אלא כמערכות המסוגלות להעשיר אחת את רעותה, היא קריטית ליכולתם של רוב תלמידינו לגבש זהות דתית חיובית ומחוייבת. משימה זו אינה קלה לאור חשיפת תלמידינו לעולם תקשורתי המדגיש את ההתנגשות ואת הקיצוניות. על כן עיסוק בנושאים של יהדות ודמוקרטיה (כולל הערכים ההומאנים שלה) הוא לא "תוספת" ללימודי הדת הרגילים, אלא משהו מרכזי בתוכם. תלמידינו רוצים לראות ביהדות מערכת חכמה ומרוממת, המתאימה לערכי השוויון, הפתיחות, הביקורתיות, וכבוד כל אדם. בשנים אלה של גיל ההתבגרות הזהות הדתית של רבים מהם אינה מובנת מאליה והיא מושא לשאלות ביקורתיות רבות. ע"מ לבסס את הזהות הדתית של תלמידינו, עלינו לתת להם בסיס מוצק במקורות לכך שהזהות הדתית עמה הם מזדהים עולה בכנה אחד עם המסורת. (אין צורך להציגה כביטוי הלגיטימי היחידה של המסורת)

יש כמובן עוד מרכיבים רבים, ביניהם חווייתיים ורגשיים, בבניית הזהות הדתית של תלמידינו. בתוכנית זו אנו מתייחסים רק לתפקיד לימוד הגמרא בבניית אותה זהות – תפקיד נכבד ביותר, שבכוחו רב לבנות או חלילה, לקלקל.

#### 7. **המורה ותפקידו:**

ברור שעל המורה להזדהות עם המטרות של התוכנית – כלומר לא רק "לימוד גמרא" רגיל אלא ניתוח ערכי של הטקסט, זיהוי השאלות העקרוניות הגלומות בו וקישורם להווה, ועידוד דיון חופשי ועירני בין התלמידים. כמובן אותו מורה חייב להיות בקיא בכל המיומנויות הרגילות של לימוד הגמרא,

ולעמוד עם תלמידיו על הבנה טובה של הטקסט, כולל מושגים, מלים בארמית וכו'. המורה חייב גם לגלם באישיותו את השילוב של יראת שמיים וקיום המצוות יחד עם הרגישות לערכים של דמוקרטיה, סובלנות, וכבוד האדם.

מורים לגמרא הנקלטים אצלנו הם מורים שלמדו בשיבות (שילוב, הסדר, גבוהות) שם רכשו הן את הכלים ללימוד גמרא, הן דרכי התמודדות עם העולם המודרני וערכיו. הם בוגרי מכללות להוראה (הרצוג, ליפשיץ). מורה חדש המגיע אלינו בדרך-כלל מתחיל עם קבוצה קטנה של תלמידים מתקשים (כ 12 תלמידים). ואם הוא מוכיח את עצמו אז הוא עובר לקבוצות גדולות יותר. בשנתיים הראשונות המורה החדש מלווה במורה וותיק. פעם בשבוע יש סמינר משותף לכל מורי התלמוד (חטיבה ותיכון) לשם לימוד משותף של חלק מהחומר הנלמד, או של חומר חדש, תוך דיון ערני על הערכים הגלומים בו ועל האופנים ללמדם.

#### 8. החברה וצרכיה

האיפיון של תלמידיו הוא על פי רוב גם איפיונם של ההורים. הורי תלמידיו גם הם מחפשים את השילוב העמוק בין היהדות ובין המודרנה, ובחרים בתיכון הרטמן בגלל המחויבות החד-משמעית לשילוב זה. תוכניות הלימודים הייחודיות במחש"י ובתלמוד נותנות לשילוב המוזכר ביטוי מובהק. בית-ספרנו נמצא בקמפוס של מכון שלום הרטמן. תלמידיו רואים סביבם תוכניות להעמקת ערכי היהדות המביאות למקום מורים, דתיים וחילוניים, קציני צה"ל, רבנים מכל הגוונים מחו"ל, וגם נציגי דתות אחרות ללמוד בימי עיון וסמינרים. המקום עצמו לא משדר הסתגרות, אלא שיח פתוח עם העולם היהודי והלא-יהודי הכללי, תוך סובלנות, הקשבה, וכבוד ההדדי.

#### 9. התפיסה הרעיונית של התוכנית (הרציונל)

##### א. בחירת התוכן וארגונו:

מטרת-העל של התוכנית היא ללבן עם תלמידיו דילמות של היחס בין המסורת היהודית התלמודית-הלכתית ובין ערכי הדמוקרטיה של ימינו, תוך עיון מעמיק בחומר התלמודי ורכישת מיומנויות של הבנתו כהלכה. רכישת מיומנויות בתלמוד מחייבת לימוד סוגיות ברצף, תוך התמקדות בכל שנה **במסכת אחת**. (בכיתה י' יש לימוד של דף אחד, יסודי ביותר, ממסכת אחרת). ההתמקדות במסכת אחת והדרישה ללימוד סוגיות שלמות בתוכה משפיעה מאד על בחירת החומר הנלמד. יש שאיפה ללימוד סוגיות רצופות, גם אם לא כל החומר בהן קשור לנושא המרכזי. לפעמים ישנה סוגיה הכוללת נושא שהוא חשוב מאד למטרה הכללית של דו-שיח בין המסורת ובין המודרנה, אך הוא איננו קשור לנושא המרכזי של השנה. בכל זאת אנו רואים ערך רב בלימוד אותו נושא "אגבי".

##### היחידה בכיתות י': "צדק וצדקה" (מס' בבא-בתרא)

לא רק "העם דורש צדק חברתי", אלא הקב"ה עצמו הוא "מלך אוהב צדקה ומשפט". ההבנה שנושאים של צדק חברתי ותמיכה בנזקקים אינם נושאים "כלליים", אלא הם נושאים מרכזיים ביותר בעולם היהודי-דתי היא חיונית לפיתוח זהות דתית בריאה. בית-ספרנו מקדיש משאבים רבים מאד לפתח רגישות זו ולגבות אותה במעשים. תהליך זה מגיע לשיא בכיתות י', בהן כל תלמיד מחויב להקדיש לפחות 2 ש"ש לפרוייקט של תרומה לקהילה. הפעילות מלווה בהדרכה צמודה של מחנכים ואנשי מקצוע, ותלמידים רבים בוחרים להשתתף בפרוייקטים גם בכיתה יא' ויב'. לכן חשוב ביותר שהעשייה המבורכת והחשובה תהיה מלווה בשיח תורני-הלכתי סביב שני הנושאים:

(1) "צדק" – מניעת נזקים מהזולת, התחשבות בזולת, ומדיניות ציבורית המאזנת בין צרכי וזכויות הפרט והציבור.

(2) "צדקה" – עזרה ותמיכה, כספית ונפשית, לחלש ולנזקק.

מטרתנו היא ששני המושגים יהיו "צרובים" בתודעת התלמיד כנושאים **דתיים** מובהקים, שיש כלפיהם במקורותינו התייחסות מורכבת, מעמיקה ומשמעותית.

## בחירת החומר ליחידה

נתחיל עם "צדקה", העזרה לנזקק, בתור נושא המתאים לאלול – תשרי ("ותפילה, ותשובה, וצדקה...") וכנושא שיש לו זיקה ישירה לעשייה החברתית המתחילה במר-חשון.

- (1) נתחיל בעיון בפסוקי התורה, ונעבור לתמצית החומר התנאי: ספרי דברים (על דבר' ט"ו), משנה פאה סוף פרק ח', ותוספתא פאה, רוב פרק ד'. נעמוד על הסגנונות השונים של הצגת ההלכה (מדרש הלכה מול משנה) ועל הפרשנות התנאית והמחלוקות הבסיסיות הקיימות. הברייתות והמשניות כאן ישמשו כ"שלד" לדיונים התלמודיים בסוגייה בכתובות.
- (2) כתובות ס"ז. – ס"ח. – סוגייה שלמה על מצוות הצדקה ושאלות יסוד בה: מי קודם, כמה נותנים, כיצד לתת ולשמור על כבוד הנזקק, ומה לגבי רמאים? זו סוגייה המשלבת בצורה מופלאה הלכה ואגדה.
- (3) ב"ב ז' - י"א. – עוסק בארגון הקהילתי: – גבאי צדקה, כפיה בצדקה, סמכות הקהילה, חשיבות הצדקה, קבלת צדקה מגויים. גם תחילת הסוגייה פותחת ב"בית שער" וההתנגשות בין צדקה לפרטיות. בתחילת הסוגייה נדונים נושאים הקשורים יותר ל"צדק": חלוקת המיסוי (ע' תוס'), פטור ת"ח ממס ו"שוויון בנטל".
- (4) ב"ב ב' - ג'. – המשנה פותחת בדיון באחריות שכנים. הנושא המרכזי: היזק ראייה. הסוגייה בנויה במבנה קלאסי של "שקלא וטריא".
- (5) ב"ב כ' - כ"ב. – עוסק בנושא התחרות הכלכלית – אפשרות למנוע אדם מלפתוח עסק מתחרה באותו חצר. מדוע הדין שונה בתלמוד תורה? מחויבות הציבור לדאוג למערכת חינוכית לכולם, וכיצד בונים אותה.
- (6) רמב"ם ושוע' על הלכות צדקה: נשתמש בהם כפרשנים וכפוסקים בחומר התלמודי. נראה אילו מחלוקות "נסגרו" בפסיקה, אילו נמשכות בין הפוסקים, ואילו שאלות חדשות צצות.
- (7) מאמרים של הרב ח.ד. הלוי והרב ישעיהו שפירא - שני חזונות שונים על התורה החברתית – כלכלית של היהדות. מאמרים אלו מעלים את החומר הנלמד לרמה כללית-עקרונית, תוך גילוי שניתוח החומר מאפשר אופציות שונות:

### היחידה בכיתות יא': האקטיביזם של החכמים ו"תיקון העולם": (מס' גיטין)

המפתח להתמודדות מוצלחת של ההלכה מול אתגרי המודרנה הוא באופיה של ההלכה כמערכת משתנה ומתפתחת. פרק ד' בגיטין מתרכז כולו סביב שינויים שהכניסו חכמים מיוזמתם כדי לפתור בעיות שונות "מפני תיקון העולם". הסוגיות הנלמדות מעלות בפירוש את שאלת סמכותם של חכמים לשנות הלכה, ואפילו דין תורה, ומהן ההצדקות והמגבלות לכך. ובאופן מפורט:

- (1) גיטין ל"ב. – ל"ג. – תקנת רבן-גמליאל הזקן בעניין ביטול גט. יש דיון על הצורך לתקנה, ומה קורה בדיעבד אם אדם מפר אותה. דיון זה מוביל להצגת מושג של "הפקעת קידושין", חידוש נועז, וגם דיון עקרוני על סמכות חכמים "לעקור דבר מן התורה". הדיון ב**ירושלמי** (ד', ב') מציג אותם נושאים מזווית שונה מאד. בתחילת הסוגייה התלמידים יכירו מבנה של סוגיית "צריכותא", וגם יכירו את החשיבות העצומה של דיבור מדויק בגיטין וביטול.
- (2) ל"ו – תקנת פרוזבול: התמודדות הלכתית חדשנית מול בעיה חברתית-דתית. הצעות שונות להצדקת "עקירת דבר מן התורה", וויכוח מתמשך של אמוראים לגבי צדקת התקנה והאפשרות לבטלה.
- עקב הדיון בסוגיה על "ביטול גזירת ב"ד קודם" נלמד את הנושא יותר לעומק דרך עיון בסוגיית ביטול הגזירה נגד השמן של גויים (ע"ז ל"ו). ובפסיקת הרמב"ם בהל' ממרים. הנושא של **סמכות חכמים** והיכולת לשנות את ההלכה מול סמכויות קדומות הוא מרכזי למטרתנו לעודד צעירים להרגיש מחויבות להלכה, הן לדיני התורה והן לפרשנות ולתקנות חכמים, תוך הכרה שהדברים יכולים להשתנות ולהתאים את עצמם לצרכי הזמן. על כן לומדים את **שני הפרקים הראשונים של הל' ממרים**, כדי לקבל מבט מקיף על הנושא.
- (3) מ"ה. – מ"ו. – מ"ז. – פדיון שבויים: נושא אקטואלי וכאוב ביותר בציבור הישראלי, שיש עליו דיון רגיש ומורכב בתלמוד ובהלכה. הסוגייה העיקרית במ"ה. מעלה את שאלות היסוד, הן לגבי פדיון והן לגבי הברחת שבוי. הסוגיה במ"ו – מ"ז דנה באדם ש"מוכר עצמו לעכו"ם" עם ילדיו – האם חייבים לפדותו, ומהם השיקולים.

בנושא פדיון שבויים חשוב לראות את שרשרת הפסיקה, ונימוקיה. בר"ן על הרי"ף ובנושא כליו של הטור מתגלים חילוקי דיעות בין הפוסקים שניתן לראות את רישומם גם בפסיקה בשו"ע. נדבך נוסף וחשוב הוא ספרות השו"ת. הבאנו שני שו"תים (רדב"ז ומהר"ם מלובלין) הסוקרים את החומר התלמודי-הלכתי ומצדיקים סטייה ממנו בנסיבות שונות. העיון מסתיים בשני מאמרים הלכתיים שנכתבו סביב "עיסקת ג'בריל", אחד (הרב גורן) שרוחו העיקרית מבטאת התנגדות לעיסקה (עם פתח לחיובה בסוף), והשני (הרב ח.ד. הלוי) מצביע על חידושי הלכה שהיו בנידון בעבר וקורא לחידוש הלכתי ביחס למצב החדש של חייל צה"ל המצוי בשבי.

העיון הכללי בפסיקה נותנת מבט חשוב ומקיף על דפוסים שונים של פסיקה: פסיקה הלכתית-כללית לעומת שו"ת מול מצב ספציפי. וכל זה בנושא שהוא חשוב מאד בעיני התלמידים.

(4) נ"ה: - נ"ח. - אגדות החורבן: כאן יש סוגיה שלמה (2.5 דפים!) שהיא כולה אגדתא. היא לא מזכירה תקנות חכמים אך היא עוסקת בנושא שהוא ביסוד התקנות – החובה של ההנהגה הרבנית לקחת אחריות לטובת הציבור. נושא זה מודגש באופן שלילי בחדלון החכמים בסיפור "בר קמצא" ו"זכריה בן-אבקולס", ובאופן חיובי ומורכב בסיפור ריב"ז, ובהמשך- הסיפור על ר' יהושע בפדיון שבויים. במקביל נידון הנושא של אחריות אישית בעת משבר, הן ע"י גויים (נירון, אפסיינוס, טיטוס, הקיסר מול בר-דרומא, נבזרדן) והן ע"י יהודים: בר דרומא, האם ושבעת בניה, המורדים נגד רומי, והנוער המוכן למות על קידוש ה'. חשוב להראות לתלמידים סוגיה ערוכה של אגדתא כדי לראות שאין כאן אוסף אקראי של סיפורים פשוטים, אלא דיון ערוך היטב, המציג רצף של סיפורים שבכל אחד יש מה להעמיק ולצרף אותם יחד לתמונה כוללת שיוצרת פנינה תלמודית!

(5) נ"ט. - סא. - ס"ב. – "מפני דרכי שלום". בדומה ל"תיקון העולם" חכמים תיקנו תקנות "מפני דרכי שלום". ובזה הם שוב מגלים יחס אקטיביסטי לבעיות ודאגה לצדק ולשלום הציבור. יש בסוגיה גם דיון ארוך (כמעט דף) על אופן נתינת התורה, על ההעזה לכתוב תושב"ע ("עת לעשות"), ועל היחס בין תורה שבכתב לתושב"ע - נושאים חשובים לנו גם אם לא כולם קשורים ל"תיקון עולם". בסוף הפרק ישנה סוגיה על שאלת שלום לגוי ביום אידו. הסוגיה מגלה מתח בין יחס שלילי לעכו"ם ובין "דרכי שלום". מתח זה הוא הזדמנות עבורנו להיכנס לעומק על היחס ללא-יהודי בהלכה, נושא חשוב מאד עבורנו, שבו הלכות תלמודיות מתנגשות בחריפות עם תחושות מוסריות של תלמידנו. כדי להמחיש את מורכבות הנושא, ואת היסודות ההלכתיים והגותיים לשינוי בהלכה למעשה, החלטנו לעקב אחר הדיון ההלכתי בנושא חילול שבת להצלת גוי. החומר ההלכתי בנושא זה מדגיש יפה את האפשרויות השונות הן לשינוי הלכה והן להסתכלות על הלא-יהודי: "דרכי שלום", "משום איבה", "סכנתא", "גר-תושב", "גדורים בדרכי הדתות", "רחמינו על כל מעשיו", ועוד. התלמיד נחשף גם לגישות שונות בימינו, המסוכמות יפה בויכוח ההלכתי והעקרוני בין הרב רונצקי ובין יוסקה אחיטוב.

### יחידה לכתות יב: "שלטון ודמוקרטיה, וכבוד האדם" (מס' סנהדרין)

ישנם כאן שני נושאים המרכזיים למטרותינו:

(1) "שלטון ודמוקרטיה" – באיזו מידה יש מרכיבים ביהדות המתאימים למודל השלטון המקובל בעולם המערבי ובישראל – הדמוקרטיה. במס' סנה', ובמיוחד בפרק ב' סביב דיני המלך, מצוי הדיון המפותח ביותר בתלמוד על צורת השלטון הרצויה. מתברר שיש ויכוח בין החכמים בכמה שאלות יסוד:

א. האם המלוכה היא השלטון הרצוי לכתחילה? (כ' :)

ב. אלו סמכויות יש למלך? (כ' : מ"ח - מ"ט.)

ג. כיצד דואגים שהמלך יהיה כפוף לחוק? (י"ט, כ' : כ"א :)

ד. הפרדת רשויות ("מלך לא דן") (י"ח, י"ט)

ה. מלוכה מוגבלת או תקיפה? (כ"א - כ"ב :)

ו. "סירוב פקודה" – צו המלך מול צו התורה. (מ"ט.)

(2). כבוד האדם, כל אדם. - אפשר לראות את "כבוד האדם וחירותו" כגולת הכותרת של הדמוקרטיה המודרנית. אחד המקומות שעקרון זה בא לידי ביטוי באופן חריף ואף מפתיע הוא בדיוני חז"ל על מיתת ב"ד. במשנה סנה' ל"ז. יחודיותו של האדם כפרט מובא בפירוש כנימוק לזהירות יתר בהוצאת אדם להורג. הדין התלמודי במיתת ב"ד מגלה סידרה של פרשנויות נועזות של הכתוב בתורה שמגמתן היא להפוך את מיתת ב"ד למשהו שלא ניתן לבצע למעשה. אכן בדיון על "בן סורר ומורה" דבר זה מועלה בפירוש. גם בדיון על הבא במחתרת רב חסדא מעלה מגבלות של מתן התראה שהופכים אף את הזכות להרוג מתוך הגנה עצמית לדבר בלתי מציאותי. ולכן סיימנו את היחידה עם שני נושאים יסודיים ביותר: כבוד האדם, והפרשנות הנועזת והיצירתית הנותנת תוקף מעשי לעקרון בביטול למעשה (כמעט) של עונשי המוות בתורה.

א. כבוד כל אדם ויחודו (משנה: כיצד מאיימים?) (ל"ז)

ב. "אומד" – הקושי ההלכתי לבצע מיתת ב"ד (ל"ז):

ג. "באבוד רשעים רנה" – האם ה' שמח במות רשעים? (ל"ט):

ד. בן סורר ומורה – ביטול דין תורה ע"י פרשנות (ע"א)

ה. הבא במחתרת – הרשות להגן על החיים מול החשש לשפיכות דמים (מחלוקת על ההתראה).

(ע"ב)

מלבד הנושאים המרכזיים, בשנה זו יילמד פרק ב' בסנה' בשלמותו – כדי לתת ללומדים טעם של "פרק שלם" תוך תשומת לב לסימני העריכה הקפדנית הן במשנה, והן בפרק בבבלי. לא כל החומר קשור לשני הנושאים שצינו, אך הפרק כולל כמה נושאים "אגביים" חשובים:

(1) "התקוששו וקוששו" – כפיפות לחוק (י"ח):

(2) "והתעלמת" – כבוד מול מצווה (י"ח):

(3) "לא מלך וכהן גדול בעיבור שנה" (י"ח) - דין ואינטרסים

(4) אבלות וכבוד (י"ט).

(5) "היאך נשא דוד שתי אחיות" (י"ט) - סוגיה אגדית - למדנית

(6) גיבורי כיבוש היצר (י"ט):

(7) חובת המחאה (אבנר) (כ').

(8) "דרשין טעמא דקרא" (כ"א) – ויכוח עקרוני על פרשנות הלכתית של התורה

(9) אמנון ותמר – גזירת יחוד פנויה כתגובה לאונס (כ"א).

(10) משה, עזרא, והשתנות כתב התורה (כ"א - כ"ב).

(11) היחס לגירושין (כ"ב).

לאורך כל הפרק נשים לב ליחס בין אגדה להלכה – יש אגדות המדגישות את הצדדים השליליים של מלכות דוד ושלמה, ויש המשבחות. אותו יחס דו-ערכי מופיע ביחס לדמותו של יואב במ"ט..

## חומר להעמקה:

### שלטון ודמוקרטיה:

שני מקורות חשובים המייצגים גישות מדיניות שונות מגדולי ימי-הביניים, יחד עם שלשה מאמרים מגדולי דורנו על נושאים נוקבים ביחס בין יהדות למדינה דמוקרטית.

(1) רמב"ם ה' מלכים א' – ד' – מלכות כאידיאל – באלו תנאים?

(2) דרשות הר"ן, פרק י"א – לימוד מדיני מהגויים

(3) השופט אלון: "מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית" – כיצד ילכו שני הערכים יחדיו?

(4) הרב נחום רבינוביץ: "דרכה של תורה" – החרות כאדיאל תורני המתפתח בהדרגה.

(5) הרב יעקב אריאל: "הפרת פקודה משום מצוה" – השיקולים ההלכתיים בדילמה אקטואלית.



**כבוד האדם ומיתת ב"ד:**

עמדות בעד ונגד האשפרות של ביטול למעשה של מיתת ב"ד: צדק אידיאלי מול צרכי החברה לסדר והרתעת פושעים.

(6) משנה מכות א', י" – ביטול מיתת ב"ד כאידיאל?

(7) רמב"ם ס' המצוות ל"ת ר"צ. ("ונקי וצדיק לא תהרוג") – מדוע יש להקפיד כל-כך בדיני נפשות?

(8) דרשות הר"ן, פרק י"א – משפט המלך כמשלים משפט התורה.

יש לציין שסוגיות "בן סורר ומורה" ו"מחתרת" כוללות דפוסי לימוד חשובים ובסיסיים להבנת סוגיה תלמודית:

(1) מדרש הלכה, תוך דיוק בטקסט התורה (ע"א-ע"ב)

(2) ע"ב. – מחלוקת רב ורבא על גבולות הפטור של "אין מיתה ותשלומין באין כאחת". הדיון מעלה מושגים בסיסיים לגבי קנין, שומר חנם, שואל, גזלן, אחריות ל"אונסין", הבדל בין קשיא לתיובתא, אוקימתא.

(3) ע"ב: - דיון ב"שני כתובים הבאים כאחד" במדרש הלכה.

(4) ע"ב: – מחלוקת רב הונא ורב חסדא, ונסיון להכריע ע"י חומר תנאי.

## חלק ב': מטרות התוכנית:

### 1. מטרות קוגניטיביות:

- א. התלמיד יכיר היטב את החומר התלמודי וההלכתי הנלמד – את המושגים, את ההגיון שבקושיות ובתירוצים (ע"פ רש"י וע"פ פרשנים אחרים שיצוינו), את פסק ההלכה של פוסקים שונים ואת הנימוקים לפסיקתם.
- ב. התלמיד יכיר גישות שונות במקורות התלמוד והפסיקה של התמודדות במצבים שבהם עולה מתח בין דין מסוים ובין ערכים מוסריים אחרים.
- ג. התלמיד יכיר את הדרכים השונות שחכמים נוקטים בהן כדי ליצור חידושים בהלכה (פרשנות, אוקימתא, תקנות וגזירות), וכדי להביע ביקורת על תופעות שונות בעולם.
- ד. התלמיד יכיר חלק מכללי הפסיקה.
- ה. התלמיד ירכוש ידע היסטורי על עולם של חכמי התלמוד, על הרקע ההיסטורי של עם ישראל באותה תקופה, ועל דמויות בולטות של חכמים.

### 2. מטרות ערכיות ורגשיות

- א. התלמיד ילמד לאהוב תלמוד, הן כאתגר להבנה ו"פיענוח" וכביטוי לאופן שעמ"י יישם את הערכים התורניים בחיי היום יום, והן כטקסט המציג נושאים ערכיים יסודיים, פרשנות יצירתית של התנ"ך ושל דברי החכמים עצמם, ועריכה ספרותית המזמינה ניתוח מעמיק של רבדים רבים של משמעות.
- ב. התלמיד ירכוש מידות טובות בהשראת החומר הנלמד והדיון התלמודי והכיתתי, ובין היתר: נדיבות ורגישות (צדקה) התחשבות בזולת (הלכות שכנים) חוש צדק ושלוש ("תיקון העולם", "דרכי שלום"), כבוד לכל איש ואישה, יהודי וגוי ("תקנת עגונות", "כבוד האדם", "יחס לגוי"), ציות והזדהות עם חוק המדינה, תוך ביקורת והבנת גבולות הציות לחוק (מלך, ציות לחוק) ועוד.
- ג. התלמיד ילמד להביע את דעתו המנומקת, תוך פתיחות להקשיב לדעות אחרות, וביודעו שהתורה מאפשרת יותר מדעה אחת ("אלו ואלו").
- ד. התלמיד ירצה להמשיך ללמוד תלמוד גם אחרי סיום לימודי התיכון.

### 3. מטרות של מיומנויות למידה

- א. התלמיד ירכוש מיומנויות של הבנת גמרא עם רש"י שיאפשרו לו בסיס של לימוד עצמאי או בחברותא.
- ב. התלמיד ירכוש מיומנויות של ניתוח ערכי של מחלוקת, מקור, וסוגיה, וידע לתרגם את השפה התלמודית לשפה ערכית עכשווית.
- ג. התלמיד יהיה מסוגל לזהות רבדים שונים בטקסט התלמודי: דברי תנאים, דברי אמוראים, ודברי עורכי הגמרא ("הסתם").
- ד. התלמיד יבין את הקישור בין המדרש (הלכה ואגדה) ובין הטקסט המקראי.
- ה. התלמיד יהיה מסוגל לדון בספרות הלכתית ושו"ת כפרשנות לדברי חז"ל.
- ו. התלמיד ישווה בין מקורות שונים ויצביע על הדומה ועל השונה.
- ז. התלמיד ידע כיצד ליישם הלכה או עקרון ערכי מסויים לסיטואציה אקטואלית.
- ח. התלמיד יביע את עמדתו האישית המנומקת ביחס לשאלות הערכיות שנידונו.

## חלק ג': דרכי הוראה, תכני לימוד, הערכה

### א. דרכי ההוראה:

הוראת התלמוד אצלנו מתבצעת בשני אופנים:

1. שיעור עם הכיתה שבו כל התלמידים יחד לומדים את החומר עם המורה, מסבירים את הטקסט, מעלים קושיות משלהם ודנים בהם ומציעים פתרונות מקוריים. ניתן לקרוא לשיעור כזה "לימוד ודיון כיתתי" או אולי "חברותא כיתתית" כי כל הכיתה, יחד עם המורה, מתפקדת כ"חברותא". זהו שיעור "פרונטלי", אך לגמרי לא הרצאה.
  2. לימוד עצמאי של תלמיד בחברותא בהנחיית המורה. התלמידים מתמודדים בחברותא עם המקורות, בעזרת דף עבודה, ובהנחיית המורה. לימוד כזה מתבצע בשעות "בית-מדרש" (2ש"ש) וגם בתוך השיעורים הפרונטליים.
- להלן נציין אלו מקורות יילמדו במסגרת בית-המדרש. העקרון הוא לבחור חומר **ברצף**, חומר שקל יותר ללמוד בחברותא עצמאית בעזרת דף עבודה מנחה, ללא צורך בהסברים מסובכים.

### ב. תכני הלימוד המפורטים:

#### כיתות י': "צדק וצדקה" – מסכת בבא-בתרא

נציג קודם את התוכנית הכללית, ואח"כ טבלה מפורטת: כל החומר המצויין כאן וביחידות האחרות הוא **חובה**.

| <u>סוגיה</u>                                  | <u>נושא</u>        | <u>מס' דפים</u> | <u>מס' שעות</u> |
|-----------------------------------------------|--------------------|-----------------|-----------------|
| 1. כתובות: ס"ז. (משנה)-ס"ח.                   | מצוות הצדקה        | 1               | 15              |
| 2. בבא-בתרא ב' – ג'.                          | היזק ראייה         | 1.5             | 12              |
| 3. בבא – בתרא ז' – י"א.                       | אירגון צדקה בקהילה | 4               | 33              |
| 4. בבא-בתרא כ' : (משנה : חנות שבחצר) עד כ"ב : | חינוך ותחרות       | 1.5             | 13              |
| סה"כ : 8 דפים                                 |                    |                 |                 |

#### הסוגיות הפותחות בב"ב ז' :-י. יילמדו במסגרת בית -המדרש

ועוד חומר העמקה : (חובה!)

1. ספרי דברים קט"ז, משנה פאה ח', ז'-ט',  
תוספתא פאה ד', ח'-כ'.
  2. תוספות: א. כתובות ס"ח. ד"ה בטלי כסף, ד"ה כאן לאחר שבא לידי גיבוי . (כלול בשעות הגמרא)
  - ב. בבא בתרא ז': ד"ה לפי שבח ממון, ד"ה לפי קירוב בתים
  - ח': ד"ה אכפיה לרב נתן, ד"ה דין אמת לאמיתו.
  3. רמב"ם, הל' מתנות לעניים פרקים ז', ט', יי.
  4. שו"ע יו"ד רמ"ח – רמ"ט
  5. הרב ח.ד. הלוי – "משטר כלכלה בתורה", "עשה לך רב" כרך ג', רפ"ז – רצ"ה
  6. הרב ישעיהו שפירא ("האדמו"ר החלוץ") – "ועשית הישר והטוב"
- סה"כ: 90 ש'

**פירוט תכני הלמידה – כתות י'**

| הטקסט                                                                      | הנושאים                                                               | שעות | מושגים מרכזיים                                                     | מיומנויות                                                                                                            |
|----------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|------|--------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| - לקט פסוקי התורה על עזרה לעני                                             | מצוות התורה כלפי העני                                                 | 2    | לקט, שכחה, פאה, מעשר, עני, שמיטת קרקע וכספים, יובל, הלוואה         | סינתיזה – מה התמונה הכוללת בתורה על החובה לדאוג לעני- וכיצד?                                                         |
| - מדרש ספרי                                                                | - קדימות בצדקה<br>- המצווה לתת<br>- מי שמתבייש לקבל<br>- "די מחסורו"  | 2    | "תאב תאב קודם"<br>"מחזר על הפתחים"<br>"ממשכנים אתו"<br>"די מחסורו" | קישור בין מדרש הלכה ובין טקסט התורה                                                                                  |
| - משנה פאה ח', ז' – ט, תוספתא פאה ד', ח' – כ'                              | - מי מוגדר כ"עני"?<br>- רמאים בצדקה<br>- צדקה וגמ"ח<br>- חשיבות הצדקה | 3    | "מאתיים זוז"<br>צדקה ודין<br>"אין נזקקין לו"<br>"גמילות חסד"       | השוואה בין סגנון מדרש הלכה ובין משנה. השוואה בין משנה לתוספתא.                                                       |
| - כתובות ס"ז.<br>משנה עד ס"ז: (שורה 8)                                     | - מינימום ומקסימום בצדקה (בעיית מחסור)<br>- קדימות בין איש לאישה      | 3    | "אם יש בכיס"<br>"בושתה של אשה מרובה"<br>"שמע מינה"                 | - חלוקת משנה לסעיפים<br>- ניתוח מדרש הלכה                                                                            |
| - כת', ס"ז: (שורה 9)<br>עד שורה בינונית 4                                  | - פרנסת "עני בן טובים"<br>א. הלל<br>ב. כפר בגליל                      | 2    | "אפילו סוס"<br>"עני בן טובים"                                      | - התמודדות עם מקור שעשוי לעורר בעיה מוסרית: האם הלל צדק? מהם השיקולים?<br>- "אבעית אימא"                             |
| - כת' ס"ז: - משורה בינונית 4 עד שורה ארוכה 2 ("קום אכול")                  | - 2 סיפורי אגדתא (ר' נחמיה ורבא) המתלבטים בנושא פרנסת "בן טובים"      | 3    | "לפנוקי נפשיה"<br>"דוחקא דציבורא"                                  | - אגדה כביקורת על ההלכה<br>- הבחנה בין סיפור תנאי ובין דברי ה"סתם". (סיפור ר' נחמיה)<br>- סיפור רבא והעני – מה המסר? |
| - כת' ס"ז: (שורה ארוכה 2) עד "היא מוצאת" (שורה 9) <b>מסוף</b> העמוד        | - איך לתת צדקה כך שהעני לא יתבייש: 2 ברייתות וסיפור מר עוקבא ואשתו    | 3    | "לשום מתנה/ הלוואה"                                                | - ניתוח רעיוני של מחלוקת תנאים – במה דוגל כל אחד ומה נימוקיו?<br>- ניתוח אגדה – האם מתנה אנונימית היא האידאלי?       |
| - כת' ס"ז: (שורה 8 מהסוף) עד ס"ח. (שורה 14 ותוס' ד"ה "בטלי כסף")           | - היחס לחשוד כרמאי<br>- רמאות מול אנונימיות                           | 2    | "אל יבזבז יותר מחומש"<br>"נחזיק טובה לרמאים"                       | - השוואה בין סיפורים וניגודים ביניהם.<br>- ניתוח מתח ערכי בתוך סיפור ("ומצלי עיניה מרמאיי")                          |
| - כת' ס"ח. (שורה 15) עד לסוף הסוגיה עם תוס' ד"ה "כאן לאחר שבא לידי גיבוי". | - מי מוגדר כזכאי לצדקה? (סתירה בין משנה וברייתא, ויישובה)             | 2    | "תנן התם"<br>"שבא לידי גיבוי"                                      | - דרכי יישוב לסתירה בין מקורות תנאיים<br>- השוואה בין פירוש רש"י ותוס' לסוגיה, וכיצד כל אחד קרא.                     |

סיכום עד כאן: תורה, חומר תנאי, כתובות: **סה"כ**:

| הטקסט                                                                         | הנושאים                                                                                                  | שעות | מושגים מרכזיים                                                                                                             | מיומנויות                                                                                                                                                  |
|-------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| - ב"ב ז': משנה עד שורה 8 מהסוף.<br>ותוס' ד"ה לפי שבח ממון, ד"ה לפי קירוב בתים | - פרטיות מול צדקה<br>- מיסוי צודק                                                                        | 3    | "בית שער"<br>לפי ממון/קירוב בתים                                                                                           | - ניתוח ערכי של סיפור<br>- לימוד תוס': יישוב סתירה בין שתי גמרות                                                                                           |
| - ז': - שורה 8 מהסוף עד ח'.<br>שורה 14 מהסוף                                  | - פטור ת"ח ממס:<br>שוויון בנטל?<br>- מגבלות על הפטור<br>- מחאה נגד הטבות לת"ח                            | 5    | "רבנן לא צריכי נטירותא":<br>"הכל לכריא פתיא אפילו מרבנן"<br>פרנסני ככלב וכעורב"<br>עמי הארץ                                | - קישור מדרש לטקסט המקרא<br>- זיהוי קולות שונים בסוגיה:<br>ר' יונתן בן עמרם כמתנגד להטבות לת"ח.                                                            |
| - ח'. שורה 14 מהסוף עד ח'. שורה 15                                            | - מתי נחשב כאנשי העיר?<br>- גביית מס מיתומים<br>- פדיון שבויים<br>- כ"מצוה רבה"                          | 2    | "ורמינהי"<br>"אפילו מיתמי"<br>"מצוה רבה"                                                                                   | - ישוב סתירה בין מקורות תנאיים<br>- "אב"א קרא ואב"א סברא"                                                                                                  |
| - ח': שורה 16 עד שורה 11 מהסוף ותוס' ד"ה אכפיה, ד"ה בין אמת לאמיתו            | - ברייתא יסודות על ארגון הצדקה הקהילתית<br>- גביית צדקה בכפיה                                            | 3    | קופה, תמחוי<br>"להסיע על קיצתן"<br>"ממשכנן על הצדקה"                                                                       | - קולות שונים לגבי כפיית צדקה – בסוגיה ובתוס'.                                                                                                             |
| - ח': שורה 11 מהסוף עד ט'. שורה 20                                            | - חשד ונאמנות אצל גבאי צדקה<br>- "הנהו תרי טבחי - סמכות הקהילה לתקן תקנות                                | 2    | - סמכות הקהילה בחלוקת צדקה<br>- סמכות הקהילה בקביעת חוקים כלכליים<br>- "בני העיר"<br>- "בני העיר ו"אדם חשוב"               | - סיכום נושא (ניתוח וסינתזה): ריבונותה של הקהילה                                                                                                           |
| - ט' שורה 20 עד שורה 8 מהסוף                                                  | - בדיקת העני:<br>למזונות או לכסות? (מחלוקת אמוראים)<br>- האם נותנים לעני המחזר על הפתחים? (מחלוקת תנאים) | 3    | - בודקין<br>לכסות/מזונות"<br>- נזקקין לו למתנה מועטת:<br>- שלישית השקל שנה"                                                | - שיקולים למחלוקת אמוראים: סברות ודרישת פסוקים<br>- סברות משוערות על היחס לקבצן.                                                                           |
| - ט'. שורה 7 מהסוף עד ט': שורה 30                                             | - דרשות ר' אלעזר בשבח הצדקה<br>- מצורע בימי ספורו"                                                       | 3    | - צרעת הגוף: ימי ספורו, ימי חלוטו מושגי טומאה: מגע, היסט, אדם ובגדים.                                                      | - הבנת דיון הלכתי בענייני טהרה וטומאה<br>- תשומת לב לעריכת הסוגיה.                                                                                         |
| - ט': שורה 31 עד י'. שורה 3                                                   | - מתן בסתר לעומת פיוס בדיבור<br>- דרגות של צדקה                                                          | 2    | - פיוס הדברים<br>- מתן צדקה לבני"א שאינם הגונים                                                                            | - אומנות הדרשה<br>- זיהוי קולות שונים בסוגיה                                                                                                               |
| - י'. שורה 3 עד שורה 23                                                       | - בעיה תיאולוגית במתן צדקה- ר"ע מול טורנוסרופוס                                                          | 2    | - ישראל כ"עבד" וכ"בן"                                                                                                      | - העמקה בבעיה תיאולוגית – מהי דמות הא-ל של ר"ע לעומת הדמות הרומאית קטרוג הגויים על המעמד הדתי של עמ"י אחרי החורבן                                          |
| - י': שורה 28 עד י"א. שורה 1.                                                 | - דרשות על חשיבות מתן צדקה                                                                               | 3    | - "עשיית מצוה לשמה"<br>- "שלא כמידת הקב"ה מידת בני"א<br>- צדקה ותפילה<br>"אלמלא מקרא כתוב אי – אפשר לאומרו"<br>"הרוגי לוד" | - מבנה ועריכה בסוגיה<br>- תפיסות בסוגיה<br>לגבי שכר בעוה"ז ובעוה"ב.                                                                                        |
| - י': שורה 28 עד יא'. שורה 1                                                  | - צדקה של גויים                                                                                          | 3    | "חסד לאומים חטאת"<br>"משום שלום מלכות"<br>גניבת דעת עכו"ם (רש"י)                                                           | - ניתוח מחלוקת תנאים וההבדלים בדרשת אותו פסוק<br>- יחס חכמים לעכו"ם – ראיית ההקשר ההיסטורי, ואת הקולות השונים.<br>- יישוב סתירה בין סיפורים (בסוגיה (רש"י) |

| הטקסט                                                        | הנושאים                                                                           | שעות | מושגים מרכזיים                                                                                         | מיומנויות                                                                                                                                                      |
|--------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| - י"א. – התחלה עד סוף הסוגיה                                 | סיפורי הצטיינות בצדקה :<br>בנימין הצדיק, מונבז המלך                               | 2    | "תרי תנאי ואליבא דרשב"ג                                                                                | - מבט מסכם על מהלך הסוגיה, ושאלת העריכה.<br>- "תרי תנאי" הבנת הקושי והתירוצ.                                                                                   |
| <b>סיכום הסוגיה – ב"ב ז': עד י"א. (4 דפים)</b>               |                                                                                   | 33   |                                                                                                        |                                                                                                                                                                |
| - חומר העמקה :<br>- רמב"ם, הל' מתנות לעניים פרקים ז', ט', י' | הרמב"ם כפוסק ומכריע, כמסכם ויוצר.                                                 | 3    | - מצוות צדקה מן התורה ודרבנן<br>- ח' מעלות צדקה<br>- צדקה כזיהוי המובהק של היהודי                      | - פסיקה : נאמנות לכללי הפסיקה וחריגה מהם.<br>- יצירתיות : היכן הרמב"ם הוסיף משלו על דברי הגמרא.                                                                |
| - שו"ע יו"ד רמ"ח – רמ"ט                                      | - סיכום דיני צדקה :<br>מה הוכרע ומה נשאר במחלוקת<br>- דרכם של השו"ע והרמ"א בפסיקה | 2    |                                                                                                        | - קישור ההבדלים בין הרמ"א והמחבר למחלוקות בסוגיות הצדקה שלמדנו.                                                                                                |
| <b>סיכום חומר העמקה הלכתי</b>                                |                                                                                   | 5    |                                                                                                        |                                                                                                                                                                |
| - ב"ב ב. (משנה) עד ב' : שורה 10                              | - חובות שכנים זה לזה<br>- היזק ראייה                                              | 2    | - "אלמא היזק ראייה שמיא היזק"                                                                          | - להבין את השאלות על המשנה ואת שתי התשובות וביסוסן בחומר מקראי ותנאי<br>- להבין את הקשר בין כל פירוש ובין היזק ראייה<br>- דיון ראשוני – מה הנזק ב"היזק ראייה"? |
| - ב' : שורה 10 עד ג'. שורה 1                                 | - היזק ראייה                                                                      | 6    | "גינה שאני" "ודקארי לה מאי קארי לה" "היזקא דרבים שאני" "במסיפס" "היזקא דבית שאני" "לא קביעה לך תשמישך" | - הבנת סוגייה קלאסית של שקלא וטריא : הבאת ת"ש להוכחה, וסתירת ההוכחה לראות כיצד הדיון מבהיר את מושג "היזק ראייה" – מה מוסכם על כולם, ומה לא?                    |
| - ג'. התחלה עד שורה בינונית ראשונה ("והחזיק")                | קריאת סוגית "היזק ראייה" באופן הפוך                                               | 4    | "חצר שיש בו דין חלוקה" "רצו" "קנו מידך" "חזקה"                                                         | - הסתכלות על דיון תלמודי מצד שונה<br>- מבט מסכם על מהלך הסוגיה הפותחת                                                                                          |
| <b>סיכום : ב"ב ב' – ג'. (1.5 דף)</b>                         |                                                                                   | 12   |                                                                                                        |                                                                                                                                                                |
| - ב"ב כ' : (משנה : חנות שבחצר) עד כ"א. שורה 13               | הגבלת תחרות עיסקית – חוץ מתלמוד תורה תקנות יהושע בן גמלא ומערכת החינוך הציבורית   | 6    | - גיל הלמידה<br>- גודל כיתה וכוחות הוראה<br>- בקיאות המורה<br>- מרחק מביה"ס<br>- אחריות איש המקצוע     | סיכום וניתוח של השיקולים הערכיים השונים והמתנגשים בסוגיה                                                                                                       |
| - כ"א : שורה 13 עד כ"ב. שורה 22                              | - תחרות כלכלית מותרת ואסורה                                                       | 5    | "קא פסקת ליה לחיותי" אני עושה בתוך שלי" "קנאת סופרים תרבה חכמה" "זילו זבנו שיעור חיותיכו"              | זיהוי קולות שונים ביחס לתחרות כלכלית לגיטמית וניסיון לעשות סינתזה                                                                                              |
| - כ"ה. שורה 22 עד סוף הסוגיה                                 | - פגיעה בכבוד ת"ח (מותו של רב אדא בר אבא)<br>- זהירות בכבוד הזולת                 | 2    | "צורבא מרבנן" "אנא ענישתיה"                                                                            | ניתוח ערכי של אגדתא                                                                                                                                            |
| <b>סיכום : ב"ב כ' – כ"ב. (1.5 דף)</b>                        |                                                                                   | 13   |                                                                                                        |                                                                                                                                                                |

|                                                                             |                                                                                      |   |                                                                                                                                                                         |                                                                                                      |
|-----------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|---|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| הרב ח.ד. הלוי: "משטר כלכלה בתורה"<br>הרב ישעיה שפירא:<br>"ועשית הישר והטוב" | מהו האידיאל החברתי – כלכלי של התורה?<br>האם משטר "לא ברור" או דווקא משטר סוציאליסטי? | 5 | - קפטליזם, סוציאליזם, שיטת "מנע"<br>- הלוואה ללא ריבית.<br>- שמיטת כספים, יובל<br>- חיי עבודה כחיי<br>- צדק: "לפנים משורת הדין",<br>"הטוב והישר"<br>-היהדות "נגד הרכוש" | - ניתוח מאמר מסכם – על מה כל אחד שם דגש במסורת?<br>- הערכה – איזה חזון כלכלי נראה משכנע יותר, ומדוע? |
|-----------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|---|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|

סה"כ ליחידה: 90 ש'.

### כיתות יא': "תיקון עולם": אקטביזם הלכתי של חכמים (מס' גיטין)

מבט כללי על התוכנית:

| <u>סוגיה</u>                                   | <u>נושא</u>   | <u>מס' דפים</u> | <u>מס' שעות</u> |
|------------------------------------------------|---------------|-----------------|-----------------|
| גיטין ל"ב. – ל"ג.                              | תקנת ר"ג הזקן | 1.5             | 13              |
| ירושלמי גיטין ד', ב'                           | תקנת ר"ג הזקן | 1               | 3               |
| גיטין ל"ו                                      | פרוזבול       | 1               | 10              |
| מ"ה, מ"ו – מ"ז.                                | פדיון שבויים  | 0.5             | 7               |
| נ"ה: - נ"ח.                                    | אגדות החורבן  | 2.5             | 12              |
| נ"ט-ס"א, ס"ב.<br>("מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית") | דרכי שלום     | 2               | 12              |
|                                                | סה"כ          | 8.5             |                 |

### הסוגיות על "דרכ שלום" יילמדו במסגרת בית מדרש

חומר העשרה:

1. ביטול גזירות ב"ד – ע"ז ל"ו, רמב"ם הל' ממרים פרקים א'-ב'.
2. פדיון שבויים – גיטין מ"ה.
1. תוס' מ"ה. ד"ה דלא ליגרבו, נ"ח. ד"ה כל ממון שפוסקין עליו.
2. רי"ף על כתובות נ"ב: רי"ף על גיטין מ"ה. (עם פירוש הר"ן)
3. טור יו"ד סי' רנ"ב (עם פירוש הב"י והב"ח)
4. שו"ע יו"ד סי' רנ"ב (עם באר היטב)
5. שו"ת רדב"ז
6. שו"ת מהר"ם לובלין
7. תשובת הרב שלמה גורן: שחרור מחבלים תמורת שבויי צה"ל
8. הרב ח.ד. הלוי, "עשה לך רב" כרך ז', סי' נ"ג
3. יחס לגוי, הצלת גוי בשבת – גיטין ס"א.

### סה"כ: 90 שעות

1. יומא פ"ג. (משנה)
2. בבלי ע"ז כ"ו, תוס' ד"ה סבר רב יוסף
3. רמב"ן, השגות על ס' מצוות לרמב"ם, תוספת מ"ע ט"ז.
4. מאירי על יומא פ"ג.

5. שו"ת חת"ם-סופר, יו"ד סי' קל"א, השמטות סי' קצ"ד
6. שו"ת אגרות משה, או"ח סי' ע"ט
7. הרב א"י אונטרמן, "דרכי שלום והגדרתם" ("אור המזרח חוב' נ"ד, תמוז תשכ"ו)
8. הרב נחום רבינוביץ, שו"ת מלומדי מלחמה סי' מ"ג
9. הרב אבי רונצקי, שו"ת "כחצים ביד גיבור"
10. חלופי מכתבים בין יוסקה אחיטוב (ישיבת הקיבוץ הדתי בעין צורים) ובין הרב רונצקי – "מימד" 16, אייר תשנ"ט

### פירוט תכני למידה – כיתות יא'

| הטקסט                                      | הנושאים                                                                                                        | שעות      | מושגים מרכזיים                                                                                                                   | מיומנויות                                                                                                                                                                                                                                    |
|--------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| גיטין ל"ב. עד שורה 9 מהסוף                 | - ביטול גט<br>- סוגיי "צריכותא"                                                                                | 3         | "ג' דרכים לביטול גט<br>"לצעורה קא מיכוין"<br>"למה לי? מהו דתימא"                                                                 | - הרכת סגן של סוגיית "צריכותא" והבנת ההגיון של כל מהלך.<br>- חשיבות ה"הוא אמינא" – החשש לכונת הבעל לצער את אשתו                                                                                                                              |
| ל"ב. שורה 9 מהסוף עד ל"ב: שורה 6 מהסוף     | - לשונות ביטול הגט                                                                                             | 4         | לשון ביטול גט ובטול מתנה<br>"חוזר ומגרש בו"                                                                                      | - הבנת הקושיות והתירוצים בסוגיה.                                                                                                                                                                                                             |
| ל"ב: שורה 5 מהסוף עד ל"ג. שורה 20          | - ביטול גט בב"ד<br>- הסיבות לתקנת ר"ג (מחלוקת)                                                                 | 3         | "תקנת ממזרים"<br>"תקנת עגונות"                                                                                                   | - הכרת ניסיון להכריע מחלוקת אמוראים תוך דיוק במשניות<br>- הבנת הסיבות לעמדות ר' יוחנן וריש לקיש<br>- "תקנת עגונות" – מדוע האשה נקראת "עגונה"?<br>(מסורבות גט כ"עגונות")                                                                      |
| ל"ג. שורה 20 עד שורה 5 מהסוף               | - האם ניתן לעקור דין תורה כדי לתת תוקף לתקנת חכמים?<br>- הפקעת קידושין<br>- מחלוקת רש"י ורבותיו                | 3         | - "מה כוח ב"ד יפה"<br>- שרינן אשת איש לעלמא<br>- הפקעת קידושין<br>- כל המקדש אדעמא דרבנן מקדש.<br>- קידושי כסף, קידושי ביאה      | - הבנת כיצד "כל דמקדש" מתרץ את הקושיה נגד רשב"ג<br>- הבנת הדין בין רבינא לרב אשי ע"פ רש"י ורבותיו.<br>- דיון: הפקעת קידושין כפתרון למסורבות גט – יתרונות וחסרונות                                                                            |
| ירושלמי גיטין ד', ב'                       | - הצגה שונה בירושלמי למחלוקת ר"י וריש לקיש, ולרבי ורשב"ג<br>- ירושלמי פשוט שניתן לחכמים סמכות לבטל דברי תורה!  | 3         | - ריש לקיש: "שלא תבוא לידי ממזרות"<br>- "יאות אמר רשב"ג.<br>- מאי טעמא דרבי?<br>- "עבר ותם – אין תרומתו תרומה"                   | - הבנת סוגיה קצרה בירושלמי בעזרת פרשני הדף<br>- זיהוי הבדלים עקרוניים בין שני התלמודים                                                                                                                                                       |
| <b>סיכום:</b><br><b>סוגיית ביטול גט</b>    |                                                                                                                | <b>16</b> |                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                              |
| ל"ו. ("הלל התקין פרוזבול") עד ל"ו: שורה 14 | - תקנת פרוזבול: הבעיה והפתרון<br>- סמכותו של הלל "לעקור דבר מן התורה"<br>- הפקר ב"ד היה הפקר – 2 נימוקים שונים | 6         | - "פרוזבול" – מה כתוב בו?<br>- "בשבעית בזה"נ ורבי היא"<br>- "תקינן רבנן זכר לשביעית"<br>- "שב ואל תעשה"<br>- "הפקר ב"ד היה הפקר" | - דיון בבעיה שהלל ראה – האם פרוזבול זה הפתרון הרצוי?<br>- מה איפשר להלל לעקור דין ותורה?<br>- הבנת קושיות ותירוצים במחלוקת אביי ורבא וההגיון שבהם.<br>- ניתוח ההבדל בין תפיסת ר' יצחק ור"א ביחס ליסודות הכלכלה הישראלית ע"פ דרשותיהם השונות. |
| ל"ו: שורה 14 עד ל"ז שורה 5                 | - התנגדות שמואל לפרוזבול<br>- האם אפשר לבטל תקנת ב"ד קודם?                                                     | 4         | - "אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו..."<br>- "פרסבולא עולבנא דדינא"                                                               | - שאלה ונסיגות הכרעה שנדחים ניתוח<br>- מחלוקת עקרונית אמוראית בעד ונגד המשך הפרוזבול<br>- הערכה: מה דעת התלמיד על המשך הפרוזבול?                                                                                                             |



| הטקסט                                                                                         | הנושאים                                                                                                                                                                                                                                                                                   | שעות | מושגים מרכזיים                                                                                                                                                                                                                              | מיומנויות                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| נושא להעמקה ע"ז ל"ו.                                                                          | ביטול גזירה של ב"ד קודם                                                                                                                                                                                                                                                                   | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- י"ח דבר –"נותן טעם לפגם מותר"</li> <li>- פשט איסורו בכל ישראל</li> <li>- אא"כ רוב הציבור יכול לעמוד בה</li> <li>- "הגוי כולו"</li> </ul>                                                           | <ul style="list-style-type: none"> <li>- הבנת סוגיה של מחלוקת אמוראים- מתי ומדוע נאסר שמן של עכו"ם?</li> <li>- ניתוח הנביסבות לביטול הגזרה- מה היסודות הרעיוניים?</li> </ul>                                                                                                                      |
| נושא להעמקה: רמב"ם, ה' ממרים פרקים א'-ב' (עם פירוש "כסף משנה לפרק ב', ה' א', ב', ז')          | <ul style="list-style-type: none"> <li>- יסוד סמכות ב"ד לתקן תקנות ולבטל דברי ב"ד קודם</li> <li>- 3 חלקי התושב"ע וההבדלים ביניהם</li> </ul>                                                                                                                                               | 6    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "לא תסור"</li> <li>- "שמועה, למדים בן הדין, תקנות גזירות והנהגות"</li> <li>- "אם אינך יודע היכן הדין נוטה..."</li> <li>- סתירת פרשנות של ב"ד קודם לתורה</li> <li>- ביטול גזירת ב"ד קודם</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- חלוקת תושב"ע לקטיגוריות שונות</li> <li>- "אם אינך יודע..." – דיון במצב שאדם חושב שהוא כן יודע – מותר לו לפסוק לעצמו?</li> <li>- הבדל בין ביטול פרשנות ב"ד קודם ובין ביטול גזירות – מה ההיגיון?</li> <li>- סינתיזה: מה מעניק תוקף לגזירות ב"ד?</li> </ul> |
| <b>סיכום: פרוזבול וביטול גזירות ב"ד קודם</b>                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 19   |                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| גיטין ומ"ה. (משנה: אין פודין את השבויין...)                                                   | <ul style="list-style-type: none"> <li>- פדיון שבויים</li> <li>- הברחת שבויים</li> </ul>                                                                                                                                                                                                  | 4    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- דוחקא דציבורא – דלא לגרבו ולייתו"</li> <li>- "תקנת השבויים"</li> <li>- "דוחקא דציבורא"</li> </ul>                                                                                                  | <ul style="list-style-type: none"> <li>- ניתוח ההבדל המעשי והערכי בין שתי הצעות להבנת התקן</li> <li>- ניתוח סיפור אגדה – מהמסר? מה הקשר לסוגיה?</li> </ul>                                                                                                                                        |
| מ"ו: (שורה 13 מהסוף – משנה) עד מ"ז. – סוף הסוגיה                                              | <ul style="list-style-type: none"> <li>- האם לפדות אדם שברשועו גורם לעצמו</li> <li>- האם לפדות אדם המזלזל בערכי החברה. וההלכה</li> </ul>                                                                                                                                                  | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "שמכר ושנה ושילש"</li> <li>- "מרגל רגלי דעבדי הכי"</li> <li>- "משום קלקולא, משום קטלא"</li> <li>- "מומר ליאבון, מומר להכעיס"</li> </ul>                                                            | <ul style="list-style-type: none"> <li>- זיהוי גמישות הלכתית אצל אמוראים – וגבולותיה.</li> <li>- הערכה ודיון – מהו מרחב הסולידריות? ניתוח אגדתא כיצירה ספרותית.</li> </ul>                                                                                                                        |
| חומר להעמקה על פדיון שבויים:                                                                  | <ul style="list-style-type: none"> <li>- שרשרת פסיקה בנושאי פדיון שבויים:</li> <li>א. איסור לפדיון הפרטי המוגזם?</li> <li>ב. יוצאים מן הכלל:</li> <li>(1) פדיון אשתו</li> <li>(2) פדיון עצמו</li> <li>(3) פדיון ת"ח</li> <li>(4) פדיון בשעת מלחמה</li> <li>(5) פדיון בשעת סכנה</li> </ul> | 4    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "בעין הכא לא איפשיטא" (ר"ן)</li> <li>- "שב ואל תעשה שאני (ב"ן)"</li> <li>- "וכן עמא דבר" (ב"ח)</li> </ul>                                                                                          | <ul style="list-style-type: none"> <li>- הבנת הלימוד מסוגיה אחת בגמרא (כתובות נ"ב)</li> <li>- על רעותה (גיטין מ"ה).</li> <li>- ראיית פרשנויות שונות של אותו חומר תלמודי</li> <li>- כיצד ניתן לפוסק מאוחר לפסוק "נגד הזרם" (ר"ן וב"ח)</li> </ul>                                                   |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>5. שו"ת רבי"ז</li> <li>6. שו"ת מהר"ם לובלין</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- ההבדל בין הלכה ובין הלכה למעשה (שו"ת)</li> </ul>                                                                                                                                                                                                 | 4    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- זכאות הנער הפושע לפדיון</li> <li>- כמה הוא "כדי דמיו"?</li> <li>- "לפי העניין ולפי הזמן"</li> <li>- "הנח להם לישראל"</li> <li>- להחזיק במידת אברהם אבינו"</li> </ul>                               | <ul style="list-style-type: none"> <li>- קריאת שו"ת (הצגת השאלה, המקורות לתשובה, התשובה)</li> <li>- הבנת הבדלים בין שו"ת לספרות הלכה פסוקה והנימוקים לכך.</li> </ul>                                                                                                                              |

| הטקסט                                                                                                  | הנושאים                                                                                                                                        | שעות | מושגים מרכזיים                                                                                                                                   | מיומנויות                                                                                                                                                                                                           |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 7. מאמר הרב גורן: שחרור מחבלים תמורת שבויי אויב<br>8. הרב ח.ד. הלוי: "פדיון שבויים תמורת שחרור מחבלים" | - שחרור חייל צה"ל תמורת שחרור מחבלים ("עיסקת גיברל") במה זה דומה או שוני מהדיון התלמודי וההלכתי הרגיל?                                         | 5    | - "ספק פקו"נ של ציבור"<br>- "מצב מלחמה"<br>- "מילוי שליחות המדינה"<br>- "חידשו מסברתם"<br>- "המורל של חיילי צה"ל"                                | - הבנת מאמר סיכום ומבנהו: כיצד הפוסק בימינו מארגן את כל החומר הקדום?<br>- הבחנה של חידוש הלכתי – והצורך לחידושים חדשים.<br>- דעתו של התלמיד מתוך שלל הדעות והשיטות                                                  |
| <b>סיכום: פדיון שבויים</b>                                                                             |                                                                                                                                                | 20   |                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                     |
| גיטין נ"ה: 8 שורות המסוף עד נ"ו. שורה ארוכה 9                                                          | - חוסר יוזמה של חכמים כגורם לחורבן: חוסר תוכחה, חוסר יוזמה הלכתית.<br>- נירון קייסר- לקחת אחריות אישית<br>- אירועים גדולים נגרמים מדברים קטנים | 2    | - "אשרי אדם מפחד תמיד"<br>- "ולא מחו ביה"<br>- ענוותנותו של זכריה"<br>- "שלום מלכות"<br>- "ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא"                          | - לאורך כל האדגתא:<br>- הבנת הסיפור והמסר הגלוי שלו<br>- דיוק בלשון ובפרטים<br>- הסיפור בהקשר הסוגי<br>- ניתוח המסר העקרוני העמוק של הסיפור<br>- סינתזה: אוסף של סיפורים אקראיים או הרהור ותפיסה על הגורמים לחורבן? |
| נ"ו. שורה ארוכה 10 עד נ"ו. שורה 25 ("הצלה פורתו")                                                      | - הבריונים כשלון ההנהגה הכלכלית כשלון ההנהגה הרוחנית<br>- מו"מ של ריב"ז מול הקיסר – דרש פחות מדי? או מתינות מדינית חיובית?                     | 2    | - ג' עשירי י-ם מרתא בת ביתוס<br>- אבא סיקירא<br>- חבית של דבש ודרקון<br>- כרוך עליה<br>- תן לי יבנה וחכמיה                                       | - לאורך כל האדגתא:<br>- הבנת הסיפור והמסר הגלוי שלו<br>- דיוק בלשון ובפרטים<br>- הסיפור בהקשר הסוגי<br>- ניתוח המסר העקרוני העמוק של הסיפור<br>- סינתזה: אוסף של סיפורים אקראיים או הרהור ותפיסה על הגורמים לחורבן? |
| נ"ו. שורה 25 – נ"ז. שורה ארוכה 3                                                                       | - שאלה תיאולוגית: היכן ה' בחורבן? "מי כמוך באלמים ה'", והיתוש של טיטוס                                                                         | 2    | - "מי כמוך באלמים"<br>- היתוש של טיטוס<br>- טיטוס, בלעם, וישו                                                                                    | - לאורך כל האדגתא:<br>- הבנת הסיפור והמסר הגלוי שלו<br>- דיוק בלשון ובפרטים<br>- הסיפור בהקשר הסוגי<br>- ניתוח המסר העקרוני העמוק של הסיפור<br>- סינתזה: אוסף של סיפורים אקראיים או הרהור ותפיסה על הגורמים לחורבן? |
| נ"ז. שורה ארוכה 3 עד שורה 8 מהסוף                                                                      | - חורבן טור מלכא השוואה בין בר-דרומה ובין הקיסר.<br>- השוואה בין "תרנגול ותרנגלתא" ובין "בר קמצא".<br>- צדקנות וסולדריות                       | 2    | - "בר דרומא"<br>- "בהך גיסא הלולי וחנני"<br>- מעשה בארוס וארוסה<br>- משום דלא איאבל על ירושלים                                                   | - לאורך כל האדגתא:<br>- הבנת הסיפור והמסר הגלוי שלו<br>- דיוק בלשון ובפרטים<br>- הסיפור בהקשר הסוגי<br>- ניתוח המסר העקרוני העמוק של הסיפור<br>- סינתזה: אוסף של סיפורים אקראיים או הרהור ותפיסה על הגורמים לחורבן? |
| נ"ז. שורה 8 מהסוף עד סוף נ"ז:                                                                          | - מרד בר כוכבא – מיתה על קידוש ה' נבזרדן:<br>- ביקורת עקיפה על ה'?<br>- אחריות אישית                                                           | 2    | - "ניחא לך, באבדינהו לכולהו?"<br>- "מבני בניו של המן למדו תורה בב"ב"<br>- "מעשה ב 400 ילדים וילדות שנשבו לקלון"<br>- "כי עליך הורגנו כל היום..." | - לאורך כל האדגתא:<br>- הבנת הסיפור והמסר הגלוי שלו<br>- דיוק בלשון ובפרטים<br>- הסיפור בהקשר הסוגי<br>- ניתוח המסר העקרוני העמוק של הסיפור<br>- סינתזה: אוסף של סיפורים אקראיים או הרהור ותפיסה על הגורמים לחורבן? |

| הטקסט                                                                                       | הנושאים                                                                                                                                                               | שעות | מושגים מרכזיים                                                                                                                                                                                               | מיומנויות                                                                                                                                          |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| נ"ז: שורה אחרונה עד נ"ח. סוף העמוד.                                                         | - חורבן ועריות<br>- סיכום של כל האגדתא                                                                                                                                | 2    | - היופי של בני ציון<br>- פדיון ר' ישמעאל<br>- ילדי ר' ישמעאל<br>- צפנת בת פניאל<br>- הרב והשוליא                                                                                                             | סינתיזה: מבט על כל האגדתא – מבנה, עריכה, קולות שונים.                                                                                              |
| <b>סיכום: אגדתא על החורבן</b>                                                               |                                                                                                                                                                       | 12   |                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                    |
| גיטין נ"ט.<br>(משנה שניה) עד נ"ט: שורה אחרונה                                               | - "דרכי שלום" – עקרון<br>- יסודי בתורה<br>- כבוד וריב במרחב<br>- הציבורי                                                                                              | 3    | - "מפני דרכי שלום? – דוריינתא היא!<br>- "אין שם כהן נתפרדה חבילה"<br>- "לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם"                                                                                                  | מה ההגיון בסיפור הדוגמאות במשנה? מדרש הלכה ואסמכתא מה החידוש של "דרכי שלום" בקדימות כהן? הבנת תירוץ תלמודי מסובך (איסור עליית לוי אחר לוי)         |
| נ"ט: שורה אחרונה עד ס': שורה 20                                                             | - שימוש בחלקי ס"ת: "עת לעשות"<br>- אופן כתיבת התורה<br>- היחס בין תורה לתושב"ע                                                                                        | 3    | - אין קוראין בחומשים בבית"כ<br>- "עת לעשות להי!"<br>- "תורה מגילה מגילה ניתנה"<br>- "תורה רוב בכתב ומעוט בע"פ" – או להיפך?                                                                                   | השוואת "עת לעשות" ל"תיקון העולם" "מה לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה?" – ביאור מהלכים וההגיון בהם ניתוח משמעות המחלוקת – תורה רובה בכתב או רובה בע"פ? |
| ס': שורה 20 עד שורה האחרונה                                                                 | - הסיבות לעירוב בבית ישן<br>- רב ושמואל: הגיון שונה וקדימות בשימוש בנהר<br>- "כל דאלים גבר"<br>- כפתרון לסכסוכים.<br>- "כבי תרי עבדת ליי" – מחאה נגד המתחכמות הלכתית. | 3    | - עירב חצרות<br>- "תרגמה שמואל אליבא דרב" – מ-יאת תירוץ ליריב במחלוקת.<br>- "סכר מיסכר ואשקי בהונדווא" – חלוקה מתוכננת מול חלוקה טבעית.<br>- "כל דאלים גבר" – מה הצידוק? מתי אומרים?<br>- "כבי תרי עבדת ליי" | - הבנת ההגיון של כל צד קמחלוקת אמוראים.<br>- "כל דאלים גבר" – היחס לכללי הפסיקה.                                                                   |
| ס': שורה אחרונה עד ס"א. (סוף הסוגיה), ס"ב: שורה 24 מהסוף – עד סוף הפרק                      | - "דרכ שלום" בעניני גזל<br>- "דרכ שלום בין יהודים לעכו"ם"                                                                                                             | 3    | - ג' דרגות של גזל:<br>- דאורייתא, "גזל גמור מדבריהם", "מפני דרכי דלוס".<br>- דרכי קניין<br>- בין "אחזקו" לשאילת שלום.<br>- שאילת שלום לגוי ביום אידו                                                         | - הבנה יסודות בדיני גזל<br>- "דרכי שלום" כסתימה "פירצה" בחוק.<br>- ניתוח וסינתיזה: המתח בין ריחוק ו"שלום" ביחסי ישראל-עכו"ם                        |
| <b>סיכום: דרכי שלום</b>                                                                     |                                                                                                                                                                       | 12   |                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                    |
| העמקה ביחס לגוי: הצלת גוי בשבת:<br>1. יומא פ"ג. (משנה)<br>2. ע"ז כ"ו. ותוס' ד"ה סבר רב יוסף | - האיסור לפקח את הגל" להציל עכו"ם בשבת.<br>- אמוראי בבל:<br>- "משום איבה" מצילים. תוס': משום איבה לא דוחה דאורייתא!                                                   | 1    | - "לפקח את הגל"<br>- "משום איבה"<br>- "היכי שרינן משום איבה מילתא דאית ביה איסורא דאורייתא?"                                                                                                                 | - הכרת המושגים הבסיסיים.<br>- דיון ראשוני: מדוע אסור להציל עכו"ם בשבת?                                                                             |
| - רמב"ן, השגות<br>- מאירי על יומא פ"ג.                                                      | - הבחנה בין עכו"ם לגויים "נורמטיביים"                                                                                                                                 | 1    | - "גר תושב"<br>- "מצווה עליו להחיותו"<br>- "שאין להם שום דת"                                                                                                                                                 | - ניתוח לשון הרמב"ן – האמנם מחללים שבת לפקו"נ של גר תושב?<br>- חידוש המאירי: מה הבסיס?                                                             |

| הטקסט                                                                      | הנושאים                                                                                                               | שעות | מושגים מרכזיים                                                                                                                                                                                                     | מיומנויות                                                                                                                                                                                                      |
|----------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| שו"ת חתם סופר                                                              | - התפנית בפסיקה : מחללים שבת להציל גוי משום "סכנתא"                                                                   | 2    | - "בארץ חוגר פקד השר על אנשי העירות. "- המצב הרפואי החדש. "חשש סכנת נפשות" "בהתנצלות"                                                                                                                              | - הבנת שו"ת הלכתי : המקרה, הצגת המקורות, המסקנה, החידוש.                                                                                                                                                       |
| - שו"ת אגרות משה<br>- מאמר הרב אונטרמן :<br>"דרכי שלום והגדרתם"            | - ניהול רופא בבית-חולים בשבת<br>- הסבר רעיוני ל"דיני שלום" והיחס לגוי                                                 | 3    | - שבת "דחווה ולא הותרה"<br>- "לא תתקבל תשובה כזו במדינות שלנו"<br>- "פלא על הגאון החפץ –חיים"<br>- דרכי שלום כ"עצם המוסר"<br>- "חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה".                                          | - התנסות בקריאת שו"ת מודרני (אג"מ)<br>- ניתוח והערכה כלפי מאמר רעיוני מסכם של הרב אונטרמן.                                                                                                                     |
| - הרב נחום רבינוביץ<br>- חילופי מכתבים בין הרב א. רונצקי ובין יוסקה אחיטוב | - "גוי הגון" כמו גר-תושב ומצווה להצילו בשבת<br>- "מחבל" – רק משום "סכנה".<br>- היחס של הפוסק אל התורה ואל המוסר הכללי | 5    | - "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך"<br>- "שבת נדחית מפני איבה"<br>- "אם אפשר להתחמק ולא לטפל בו – חייבים לעשות זאת".<br>- "יש להפריד בין תחושות, מחשבות ופסיקת הלכה"<br>- "האם מסוגל פוסק להכריע בניגוד למיטב מצפוננו?" | - בכל המאמרים : כיצד תפיסה ערכית רחבה יותר באה לידי ביטוי בהנמקות לפסק.<br>- סינתזה : סיכום שתי גישות עקרוניות להצלת גוי בשבת :<br>(1) שבת חשובה מחיי אדם שלא מצווה בשבת<br>(2) חיי אדם הגון הם מעל לערך השבת. |
| סיכום : הצלת גוי בשבת                                                      |                                                                                                                       | 11   |                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                |

**כיתות יב': שלטון דמוקרטיה וכבוד האדם – מס' סנהדרין****מבט כללי על התוכנית:****יח"ל של 9 דפי גמרא ועוד חומר העמקה ממסכת סנהדרין**

| <b>סוגיה</b>                        | <b>נושא</b>               | <b>מס' דפים</b> | <b>מס' שעות</b> |
|-------------------------------------|---------------------------|-----------------|-----------------|
| סנה' י"ח.-כ"ב:                      | מלך – סמכויותיו ומגבלותיו | 5               | 38              |
| ל"ז. (משנה)-ל"ז: (עד "הווי יודעים") | כבוד האדם, אומדן          | 0.5             | 5               |
| ל"ט: ("לפיכך")                      | "באבוד רשעים"             | 0.5             | 3               |
| מ"ח: (ת"ר הרוגי מלכות) עד סוף מ"ט.  | ציות וסירוב למלך          | 1               | 5               |
| ע"א. – ע"ב:                         | בן סורר ומורה, מחתרת      | 2               | 19              |

**סה"כ: 9 דפים****הדפים הראשונים בפרק "כהן גדול" יילמדו במסגרת בית-המדרש.****חומר העשרה:**

1. כבוד האדם ומיתת ב"ד:
  - א. משנה מכות א', י'
  - ב. רמב"ם, ס' המצוות ל"ת ר"צ, ("ונקי וצדיק לא תהרוג")
  - ג. דרשות הר"ן, דרשה י"א, עמ' קפ"ט – קצ"ד, הוצ' מכון שלם, ירושלים, תשל"ז.
2. מדינה יהודית ודמוקרטיה:
  - א. רמב"ם, הל' מלכים א'-ד'.
  - ב. השופט מנחם אלון, מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית" (מתוך ספר באותו שם, רב שיח בין שופטים והוגי דעות, הקונגרס העולמי ה-12 למדעי היהדות, י-ם תשנ"ט, עמ' 15 – 24).
  - ג. הרב נחום רבינוביץ', "דרכה של תורה" (עמ' 42-9), מתוך "מעלי עשור", עלון עשור שנים ליסוד ישיבת "ברכת משה" במעלה אדומים
3. סירוב פקודה:
  - א. הרב יעקב אריאל, "הפרת פקודה משום מצוה", תחומין ד' עמ' 173 – 179.

**סה"כ 90 ש'**

| הטקסט                                                              | הנושאים                                                                                                                                                                                                                                                       | שעות | מושגים מרכזיים                                                                                                                                                                                                                       | מיומנויות                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|--------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| סנה' ל"ז. (משנה)<br>עד ל"ז: שורה ארוכה 3                           | <ul style="list-style-type: none"> <li>- האדם "כעולם מלא"</li> <li>- יחידיות כל אדם</li> <li>- המתח בין "איבוד עולם מלא" ובין "באבוד רשעים רנה"</li> <li>- איסור אומד בדיני נפשות</li> <li>- אומד בדיני ממונות</li> </ul>                                     | 5    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "כל המאבד נפש אחת"</li> <li>- "לפיכך נברא אדם יחידו"</li> <li>- "באבוד רשעים רנה"</li> <li>- "אומד"</li> <li>- "דין 4 מיתות ב"ד לא בטלו"</li> <li>- "הא בדיני ממונות אמדין"</li> </ul>      | <ul style="list-style-type: none"> <li>- חלוקת משנה לחלקיה העיקריים</li> <li>- "נפש אחת מישראל"; - עיון בכתב –יד.</li> <li>- זיהוי מתח ערכי במשנה</li> <li>- ניתוח סיפור שמעון בן-שטח: הבעיה והפתרון.</li> <li>- הערכה: "דין 4 מיתות ב"ד לא בטלו" – פתרון ריאלי?</li> <li>- הבנת מהלך הגמרא: קושיות, תירושים, וההגיון שבהם.</li> </ul> |
| סנה' ל"ט: משורה 5 עד סוף הפרק.                                     | <ul style="list-style-type: none"> <li>- האם ה' שמח באבדן רשעים?</li> <li>- "מעשה ידי" – גם חיי גויים אויבים יקרים בעיני ה'.</li> <li>- פשט ודרש בפרשנות סיפורי המקרא</li> <li>- דמותו של עובדיהו</li> <li>- "כמתוקנים שבהם" – היחס לתרבות הנוכרית</li> </ul> | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "אין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים"</li> <li>- "מעשה ידי טובעים בים..."</li> <li>- "כמתוקנים שבהם לא עשיתם"</li> </ul>                                                                          | <ul style="list-style-type: none"> <li>- ניתוח פשט ודרש במדרשים</li> <li>- אגדתא: מבנה ועריכה</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                               |
| חומר העמקה:<br>1. משנה מכות<br>2. רמב"ם ס' המצוות<br>3. דרשות הר"ן | <ul style="list-style-type: none"> <li>- דילמה בין ביטול מיתת ב"ד ובין פגיעה בהרתעה</li> <li>- רמב"ם: הסבר לזהירות יתר במיתת ב"ד</li> <li>- ר"ן: דין המלך כדואג לסדר ציבורי</li> </ul>                                                                        | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "סנה' חובלנית"</li> <li>- "אף הן מרבין שופכי דמים בישראל"</li> <li>- "ויותר רצוי לפטור אלף חוטאים..." (רמב"ם)</li> <li>- "המשפט הצודק האמיתי"</li> <li>- "תיקון סדר מדיני" (ר"ן)</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- השוואת פתרונות לבעיית ההרתעה</li> <li>- הבנת גישתו המורכבת של הר"ן לתפקיד המלך ויחסו לתורה</li> <li>- הערכה: גישת הר"ן שבעניינים מדיניים מותר לאמץ דברים מהגויים.</li> </ul>                                                                                                                  |
| סנה' ע"א. שורה 1 עד שורה 23                                        | <ul style="list-style-type: none"> <li>- בן-סורה ומורה: תפיסת "על שם סופו" משפיעה על פרטי ההלכות</li> </ul>                                                                                                                                                   | 2    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "נידון על שם סופו"</li> <li>- "שכיח ליה ולא בעית"</li> <li>- "ממשדך" (רש"י)</li> </ul>                                                                                                      | <ul style="list-style-type: none"> <li>- הבחנת כיצד סברה מוסרית ("נידון ע"ש סופו") משפיעה על פסיקת הלכה</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                     |
| ע"א. שורה 23 (משנה)<br>עד שורה 6 מהסוף                             | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "פרשנות מצמצמת" עד כדי ביטול למעשה של דין תורה – והתנגדות לה.</li> </ul>                                                                                                                                             | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "בן סו"מ לא היה ולא עתיד להיות"</li> <li>- "ידרוש וקבל שכר"</li> <li>- "ראיתיו וישבתי על קברו"</li> <li>- עיר הנדחת</li> <li>- בית המנוגע</li> </ul>                                        | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "אילימא"</li> <li>- "כמאן אזלא הא דתניא"</li> <li>- ניתוח "הפרשנות המצמצמת" – אלו ערכים עומדים אחר העמדות השונות?</li> </ul>                                                                                                                                                                  |
| ע"א. – 5 שורות מהסוף עד ע"ב. שורה 15                               | <ul style="list-style-type: none"> <li>- שיקולים במדרש הלכה</li> <li>- בן-נח שעבר עבירה ואח"כ התגייר – מה עונשו?</li> <li>- בן סו"מ נידון ע"ש סופי</li> </ul>                                                                                                 | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "בעינן קרא דכתיב"</li> <li>- "גזירה שווה"</li> <li>- משולשת</li> <li>- "שמע מינה תרתי"</li> <li>- בן-נח</li> <li>- "וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר..." (חוסר מידתיות בענישה?)</li> </ul>       | <ul style="list-style-type: none"> <li>- הבנת "גזירה שווה" מורכבת</li> <li>- הבנת שקלא וטריא לגבי ענישת בן-נח שהתגייר</li> <li>- ניתוח והערכה: חוסר מידתיות בענישה: בעיה מוסרית?</li> <li>- "על שם סופו" פתרון הולם לבעיה?</li> <li>- סיכום והשוואה: "על דם סופו" לעומת "פרשנות מצמצמת" כשתי צורות התמודדות עם בעיה מוסרית</li> </ul>  |

| הטקסט                                                               | - הנושאים                                                                                                                      | שעות | - מושגים מרכזיים                                                                                                                                                                                                     | - מיומנויות                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|---------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ע"ב. שורה 15 (משנה)<br>עד שורה 5 מהסוף                              | - "בא במחותרת" – רשות להרוג כדי להגן על חיים או רכוש?<br>- "אין מיתה ותשלומין באין כאחת" – הפטור וגבולותיו.                    | 4    | - "הבא המחותרת"<br>- "אין לו דמים"<br>- "אין אדם מעמיד עצמו על ממונו."<br>- "הבא להרגך השכם להרגו"<br>- "מסתברא מילתיה דרב בששיבר דליתנהו."<br>- שומר פקדון / שואל / אונסין/ מקנא                                    | - דיון וניתוח מוסרי: מה מותר לעשות כדי להתגונן מפורץ לבית?<br>- ניתוח ההסבר של רבא מבחינה מוסרית<br>- הבנת העקרון "אין מיתה ותשלומין באין כאחת"<br>- הבנה של שקלא וטריא מורכבת בין רב לרבא – ענייני קניין אחריות, קושיה ותירוץ ממשנה ומברייטא.<br>- מעשה רבא והגנבים: קווים לאישיותו של רבא. |
| ע"ב. שורה 5 מהסוף עד ע"ב: שורה ארוכה 11                             | - הגנה עצמית במצב של ספק – מה עושים?<br>- 2 מדרשי הלכה: "למה צריך?"                                                            | 3    | - "אם ברור לך הדבר כשמש"<br>- "כאן בבן על האב"<br>- "השתא בחול לא קטלינן ליה בשבת מבעיא?"<br>- קמ"ל רודף הוא ואפילו אחר נמי<br>- "וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמודין"                                             | - ניתוח: אוקימתא כהכרעה בין ברייתות.<br>- לימוד "צריכותא" במדרש הלכה.<br>- הבנת "בניין אב" והכלל "שני כתובין הבאין כאחת" וההגיון שבו.                                                                                                                                                        |
| ע"ב: שורה ארוכה 11 עד סוף הדף                                       | - האם חייבים לתת התראה (מלאה או חלקית) לגנב הבא במחותרת?<br>- דרישות חמורות להתראה כפרשנות מצמצמת.                             | 4    | - "מכל מקום"<br>- "מחותרתו זו היא התראתו"<br>- "רודף אינו צריך התראה"<br>- "אין דוחין נפש מפני נפש"<br>- מתן התראה, קבלת התראה, התרת עצמו למיתה (רש"י)                                                               | - השוואת שני מדרשי הלכה דומים שקלא וטריא על חובת התראה לרודף – הבנת הקושיות, התירוצים, וההגיון<br>- ניתוח עמדת רב חדסא: מה ההגיון בדרישת התראה מלאה להריגת רודף?<br>- סיכום וסינתיזה: מה העמדות הבסיסיות לגבי הריגה בהגנה עצמית?                                                             |
| <b>סיכום: מיתת ב"ד לבן סו"מ הריגת רודף (מחותרת) ופרשנות מצמצמת:</b> |                                                                                                                                | 19   |                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| - כל משניות פרק ב' בסנה'.                                           | - השוואת שני תפקידי הנהגה: כה"ג ומלך.                                                                                          | 3    | - "פשיטא. איצורכא ליה"<br>- "קשט עצמך ואח"כ קשט אחרים"<br>- "פשיטא-סד"א..."<br>- ואימא הכי נמי"                                                                                                                      | - ניתוח פרק שלם במשנה- מהו הגיון העריכה?<br>- זיהוי קולות שונים בפרק משנה הבחנה בעקרון פוליט – כפיפות לחוק כתנאי לאכיפת החוק<br>- הבנת שקלא וטריא – קושיות תירוצים וההגיון בהם.                                                                                                              |
| י"ח: שורה 15 עד י"ט. שורה 5                                         | - מצוה מול כבוד(ת)י, כה"ג, מלך)<br>- מידור בעלי אינטרסים ממערכת המשפט - (הפרדת רשויות)<br>- התנגשות בין עשה ללא-תעשה: מה גובר? | 3    | - "פעמים שאי אתה מתעלם"<br>- "אין מושיבין מלך בסנהדרין"<br>- "ולא מלך וכה"ג בעיבור שנה"<br>- "קא פסיק ותני לא שנה מן האירוסין ולא שנה מן הנישואין"<br>- יבוא עשה וידחה לא-תעשה"<br>- גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה | - ניתוח מתח בין שני ערכים במדרש הלכה ("התעלמות")<br>- הבחנת עקרונות של נקיון כפיים והפרדת הרשויות<br>- הבנת כמה קטעים של שקלא וטריא.<br>- סגנון של גזירה: גזרו... אטו...                                                                                                                     |

| הטקסט                              | - הנושאים                                                                                                                        | שעות | - מושגים מרכזיים                                                                                                                                                                          | - מיומנויות                                                                                                                                                                                                 |
|------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| י"ט. שורה 5 עד שורה 9 מהסוף        | - אבילות אצל כהן-גדול :<br>- התנגשות ערכים                                                                                       | 3    | - "הן נכסין והא נגלה"<br>- "מקדושתו לא יצא"<br>- "עובר בשורה לנחם/להתנחם"                                                                                                                 | - ניתוח מחלוקת תנאים במדרש הלכה<br>- הבנת נוהלי האבילות, והסיבות לנוהלים אלה.                                                                                                                               |
| י"ט. שורה 9 מהסוף עד י"ט: שורה 12  | - האם המלך יכול גם לדון? (הפרדת רשויות)<br>- סכנת אלימות המלך<br>- כבוד המלך מול מצוה                                            | 3    | - "מלכי בית דוד דן ודנין"<br>- משפטו של ינאי המלך<br>- "לא לפנינו אתה עומד"<br>- "באותה שעה אמרו מלך לא דן"<br>- "שתהא אימתו עליך"<br>- "מצוה שאני"                                       | - ניתוח : פרשנות חדשה למשנה בעקבות פסוק בתנ"ך.<br>- סיפור ינאי : עיצוב ספרותי<br>- דיון והערכה : האם ההחלטה בעקבות משפט ינאי מתבקשת?<br>- ניתוח המחלוקת בין ר' יהודה לחכמים על כבוד מלך.                    |
| י"ט: שורה 12 עד כ'. שורה 17        | - כיצד דוד נשא שתי אחיות?<br>- מעלת מי שמאמץ ילד<br>- גיבורי כיבוש היצר                                                          | 3    | - "קידושי טעות"<br>- "המקדש במלוה אינה מקודשת"<br>- "ר' יוסי היה דורש מקראות מעורבין"<br>- "כל המגדל יתום בתוך ביתו... כאילו ילדו"<br>- "תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש"          | - שקלא וטריא משפטי סביב מקרה מקראי<br>- אסטרטגיות לפתרון פסוקים סותרים בתולדות גיבורי התנ"ך.<br>- "שקר החן" – ניתוח של סולמות שונים של ערכים                                                                |
| כ'. שורה 17 עד כ': שורה 9          | - כבוד המלך<br>- במצב של אבילות<br>- המלך ודעת הקהל<br>- עונש אבנר וחובת המחאה<br>- "דרגש" – דיון אמוראי על מושג תנאי לא ברור    | 2    | - "לפייס את העם"<br>- "היה דוד יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים"<br>- "מפני מה נענש אבנר"<br>- דרגש : ערסא דגדא/דצלא                                                                     | - דיון : צניעות באירועים ציבוריים<br>- ניתוח : דוד כמנהיג המתחשב בדעת הקהל<br>- קריאות שונות באותו פסוק<br>- הבנת ניסיון אמוראי להבין משמעות של מונח תנאי ("דרגש") שלא ברור להם.                            |
| כ': שורה 10 עד כ"א. שורה 5         | - סמכויות המלך במלחמה ובשלום<br>- ג' תפיסות של מלך : סמכותי, מוגבל, ו"כנגד תרעומתן".<br>- אגדתא על שלמה – ביקורת על מוסד המלוכה? | 3    | - מלחמת רשות/מצוה<br>- "פורץ לעשות לו דרך"<br>- "פרשת המלך"<br>- "ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ"<br>- "כנגד תרעומתן"<br>- "ולבסוף לא מלך אלא על מקלו"                                  | - ניתוח : משמעות אישור סנה' במלחמת רשות<br>- ניתוח והשוואה מתוך חומר מגוון : זיהוי ג' תפיסות בסיסיות של מלכות.<br>- תפקיד האגדה ביחס להלכה בסוגיה.                                                          |
| כ"א. שורה 6 עד שורה ארוכה 7        | - "דריש טעמא דקרא" מחלוקת עקרונית על זיהוי טעם המצוה כבסיס לפרשנות                                                               | 3    | - "דריש טעמא דקרא"<br>- שאני הכא דמפריש טעמא דקרא"<br>- "כחנה וכחנה"                                                                                                                      | - הבנת דיון תלמודי מדקדק באופנים שונים להבנת פסוקים<br>- ניתוח והערכה : המחלוקת על טעמא דקרא – שתי גישות שונות ושנתי הבנות שונו של יחסו של הפרשן למצוות התורה.                                              |
| כ"א. שורה ארוכה 7 עד כ"א : שורה 13 | - תמונה תמונה על דוד : "400 ילדים וכולן בני יפת תואר"<br>- תמר כגיבורה המתמודדת עם אונס<br>- משמעות איסור יחוד                   | 3    | - "עד יום מותה"<br>- "פילגשים בלא כתובה ובלא קידושין"<br>- "בני יפת תאר ומגדלי בלוריות"<br>- תמר בת יפת תואר היתה<br>- "קשרה לו נימא"<br>- "גדר גדול גדרה תמר"<br>- "גזרו על יחוד דפנויה" | - והא הואי מיכל – הבנת קושיות ותירוצים<br>- ניתוח אגדה : מה משמעות התיאור של "400 בני דוד" כ"בעלי אגרופין" וכי?<br>- תמר כדמות במקרא ובבמדרש : הבדלים ומשמעותם.<br>- דיון והערכה : אונס, יצר לעריות, ויחוד. |



| הטקסט                             | הנושאים                                                                                                                                                                                                                 | שעות | מושגים מרכזיים                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | מיומנויות                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|-----------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| כ"א: שורה 13 עד שורה ארוכה 7      | <ul style="list-style-type: none"> <li>- ריכוז מגבלות על כוח צבאי וכלכלי לצריכה הפרטות של המלך בלבד.</li> <li>- אגדה לעומת הלכה בסוגיה</li> </ul>                                                                       | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- מלכות מוגבלת או מלך מוגבל?</li> <li>- לא נצרכא לאפוש"י</li> <li>- "לא צריכא להרווחה"</li> <li>- "בשעה שנשא שלמה את בת פרעה..."</li> <li>- "אני ארבה ולא אסור"</li> </ul>                                                                                                                   | <ul style="list-style-type: none"> <li>- הבנת דרכים שונות לפרש פסוקי מגבלות המלך – כרקע להבנת דרך הפרשנות של חז"ל</li> <li>- הבנת מהלך של מדרש הלכה בבלי משמעות האגדה בסוגיה לעומת ההלכה</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                               |
| כ"א: שורה ארוכה 7 עד כ"ב. שורה 25 | <ul style="list-style-type: none"> <li>- כתיבת ספר תורה ע"י המלך: מה מטרתה?</li> <li>- עזרא כ"נותן תורה"</li> <li>- המחלוקת על שינוי הכתב</li> </ul>                                                                    | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- לכל אדם מצוה לכתוב ס"ת</li> <li>- "משנה תורה" – שתי תורות</li> <li>- כתב עברי/אשורי</li> <li>- לשון הקודש/ארמית</li> <li>- "נשתנה על ידו הכתב"</li> <li>- "עושה אותה כמין קמיע"</li> </ul>                                                                                                 | <ul style="list-style-type: none"> <li>- הבנת הבסיס המקראי למדרשים המשמעות של השוואת עזרא למשה.</li> <li>- ניתוח: ס"ת כ"קמיע" או כספר ללימוד?</li> <li>- ניתוח וסינתזה: השתנתה התורה לאחר גלות בבל? – רצף וחיידוש.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                     |
| כ"ב. שורה 25 עד כ"ב. שורה 14      | <ul style="list-style-type: none"> <li>- היחס בין אבישג לדוד – צעירות לועגת לזקנה?</li> <li>- הגירושין כתופעה טרגית וכואבת (יחד עם מוות הבן – זוג)</li> </ul>                                                           | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "חסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקיט"</li> <li>- "בוא וראה כמה קשין גירושין"</li> <li>- "כל אדם שמתה אשתו ראשונה כאילו חרב בית-המקדש בימיו"</li> <li>- "שאין איש מת אלא לאשתו"</li> </ul>                                                                                                         | <ul style="list-style-type: none"> <li>- ניתוח קטע אגדתי, תוך תשומת לב לעריכה:</li> <li>(1) בתוך סוגית האגדתא</li> <li>(2) ביחס להקשר הרחב יותר של הפרק</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                |
| כ"ב: שורה 14 עד סוף הפרק          | <ul style="list-style-type: none"> <li>- סמלים חיצוניים כבונים מעמד של מלך</li> <li>- תספורת כהן ושתיית יין לאחר החורבן</li> </ul>                                                                                      | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "מלך מסתפר בכל יום"</li> <li>- מחלוקת רבי וחכמים על שתיית יין ע"י כהן בזה"ז.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- שקלא וטריא של מחלוקת תנאים (רבי וחכמים)</li> <li>- דפוסים של מדרש הלכה: היקש, גזירה שווה.</li> <li>- ניתוח משמעות הסוגיה האחרונה לפרק כולה (כמיהה למקדש, שרידי גדולה שנשארו): רבי (מלך) ובן-אלעזר (כה"ג)</li> </ul>                                                                                                                                                                      |
| סיכום: כל פרק "כהן גדול" 5 דפים   |                                                                                                                                                                                                                         | 38   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| מ"ח: שורה 20 עד מ"ט. שורה 1       | <ul style="list-style-type: none"> <li>- הרוגי המלך – המלך יורש?</li> <li>- סכנת הקללה</li> </ul>                                                                                                                       | 2    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "הרוגי מלכות נכסיהן למלך"</li> <li>- "קבול לטותיה דלטייה אבוך"</li> <li>- "תהא לוטה ולא תהא לאטה"</li> </ul>                                                                                                                                                                               | <ul style="list-style-type: none"> <li>- הבנת מחלוקת תנאים תוך הבאת פסוקים שונים מהתנ"ך</li> <li>- היחס בין אגדה להלכה</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| מ"ט. עד סוף הפרק                  | <ul style="list-style-type: none"> <li>- דמותו המורכבת של יואב</li> <li>- "אכין ורקין דרש" – ויכוח עקרוני על גבולות הציות למלך</li> <li>- חובת המחאה לפקודה בלתי-מוסרית</li> <li>- דמותו של מלכות דוד באגדתא</li> </ul> | 3    | <ul style="list-style-type: none"> <li>- "היה לו להצילו באחד מאבריו"</li> <li>- "עמשא אכין ורקין דרש"</li> <li>- "מורד במלכות"</li> <li>- "אלמלא דוד לא עשה יואב מלחמה..."</li> <li>- "בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג"</li> <li>- "טובים – שהיו דורשין אכין ורקים"</li> <li>- "צדיקים – שהן בפה ולא עשו, והוא באיגרת עשה"</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- הפקה מדברי האגדה של תובנות לגבי:</li> <li>(1) המשפט הראוי בענייני צבא ומדינה</li> <li>(2) האופן שחז"ל מפרשים את התנ"ך ברוח תקופתם</li> <li>(3) הויכוח על דמותם של יואב ודוד</li> <li>(4) יואב: הפער בין התנהגות מוסרית פרטית ובין הציבורית</li> <li>- הבנת הבסיס המדרשי לאי-ציות למלך: "רק חזק ואמץ".</li> <li>- סינתזה והערכה: מתי מותר או חייב לסרב פקודה או לא לציית לחוק?</li> </ul> |
| סיכום: סוגיית ציות למלך דף 1      |                                                                                                                                                                                                                         | 5    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |

| הטקסט                                                                                         | נושאים                                                                                                                                                                                                                                  | שעות | מושגים מרכזיים                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | מיומנויות                                                                                                                                                        |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>חומר העמקה :<br/>מדינה יהודית<br/>ודמוקרטית :<br/>1. רמב"ם, הל' מלכים.<br/>פרקים א'-ד'</p> | <p>- מלוכה כמצוה<br/>- כבוד המלך וסמכויותיו<br/>- כבוד המלך מול כה"ג,<br/>נביא, ת"ח<br/>- יחס המלך לעם<br/>- מגבלות על כוח המלך</p>                                                                                                     | 6    | <p>- מעמידין מלך ע"פ ב"ד של 71 ועל פי נביא<br/>- "רועה קראו הכתוב"<br/>- "שלבן הוא לב כל קהל ישראל"<br/>- "כל המורד במלך ישראל- רשות להורגו"<br/>- דברי הרב ודברי העבד –<br/>דברי הרב קודמין"<br/>- "לתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה"<br/>- "כל האמור בפרשת המלך – מלך זוכה בו"<br/>- "לוקח כל הבהמות והעבדים והשפחות למלאכתו – ונותן שכרם."</p>               | <p>- הבנת שיקולי פסיקה של הרמב"ם לאור כללי הפסיקה<br/>- הרמב"ם כמחנך : כיצד הוא מארגן את החומר ואלו תוספות הוא מוסיף למה שכתוב בתלמוד.</p>                       |
| <p>השופט פרופ' מ. אלון : מדינת ישראל כמדינה יהודית<br/>ודמוקרטית</p>                          | <p>- מה המשמעות של "מדינה יהודית ודמוקרטית"?<br/>- דוגמאות לסינתזה בין הערכים</p>                                                                                                                                                       | 3    | <p>- "יהודית" פירושה :<br/>"מחויבות לערכים של מורשת ישראל"<br/>- חובת העיון במשפט העברי<br/>- "פלורליזם שבתוך מערכת ההלכה"<br/>- "סינתזה שנויה במחלוקת"</p>                                                                                                                                                                                                  | <p>- זיהוי הערכים השונים הבאים לידי "סינתזה" בדוגמאות שנותן המחבר<br/>- הבנת המושג : "יהודית ודמוקרטית"</p>                                                      |
| <p>- הרב נחום רבינוביץ : "דרכה אל תורה"</p>                                                   | <p>- חשיבות החירות והבחירה ביהדות<br/>- התפתחות הדרגתית בעידוד החירות – צמצום עונשים.<br/>- מצוות כאדיאל, וכפשרה עם המציאות הנפולה<br/>- דוגמאות להלכה כחתירה ליעד :<br/>1. נישואין עם אשה אחת<br/>2. יחס לעבדים<br/>3. מלחמה ושלוש</p> | 5    | <p>- "צלם א-לקים הוא כוח הבחירה שנחון בו"<br/>- "יעד האדם : להשתמש בצלם א-לקים כדי להידמות אליו בכל דרכיו".<br/>- "בקורות עמ"י ישנן תקופות מקבילות לשלבי התבגרות"<br/>- "תורה כפולה" – יעד ומציאות (אנושית, חברתית)<br/>- "משהושגה מטרת המצוה – דרוש וקבל שכר"<br/>- תפקיד העונשים בתורה<br/>- מנהיגות תורנית בנפרד ממנהיגות שלטונית<br/>- החירות כאדיאל</p> | <p>- ניתוח : כיצד המחבר מתייחס לחומר שלמדנו ומארגן אותו למשנה מסודרת.<br/>- דיון והערכה : עד כמה היהדות באמת צריכה לעודד "חירות"? האם יש לבטל כל כפייה דתית?</p> |
| <p>- הרב יעקב אריאלי : "הפרת פקודה משום מצוה או שיקולים מוסריים"</p>                          | <p>האם מוצדק לחייל לסרב פקודה מטעמי מצפון דתי או מוסרי?</p>                                                                                                                                                                             | 3    | <p>- ביטול גזירת המלך מכוונת לש"ש<br/>- הנצי"ב : כל הפרת פקודה היא פיקוח-נפש<br/>- פקודה הניתנת לטובת העם לדעת נותנה – חייבים לקיים</p>                                                                                                                                                                                                                      | <p>- סינתזה : כיצד פוסק בונה פסיקה ברורה מכמה מרכיבים והנחות</p>                                                                                                 |
| <p>סיכום : חומר העמקה על מדינה יהודית ודמוקרטית</p>                                           |                                                                                                                                                                                                                                         | 17   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                  |

## 2. מטרת אופרטיביות

בטבלאות לעיל פירטנו את התכנים הקוגניטיביים ("מה צריך הלומד לדעת") תחת הכותרות "נושאים", "מושגים מרכזיים" ו"מיומנויות". כמו-כן המיומנויות ("מה הלומד יהיה מסוגל לעשות") פורטו באותן טבלאות בפרוטרוט. אנו מקווים שזה מספיק, ואין צורך לחזור.

יש מטרה אופרטיבית נוספת שלא באה לידי ביטוי מספיק בטבלה, ונפרט אותה :

התלמיד יכיר את הרקע ההיסטורי של סוף תקופת בית שני בא"י, תקופת המשנה בא"י, ותקופת התלמוד בא"י ובבל. הוא יכיר את הדמויות המרכזיות בכל דור של חכמים וידע לשייך אותם למקומם (א"י או בבל), ולדורם לפי מניין הדורות המקובל. הוא יכיר את יחסם לאירועים היסטוריים גדולים של התקופה (מרידות וכו'), וידע לקשר בין החכם ובין מה שקורה בתקופתו. התלמיד ידע לדון בהשפעה אפשרית של הרקע ההיסטורי על עמדותיו של החכם.

להלן טבלה המפרטת את הידע הדרוש :

| התקופה ההיסטורית            | השלטון בא"י                                       | שלשלת הנשיאות                                                             | מקום הסנהדרין                                 | שלשלת חכמי א"י                                         | שלשלת חכמי בבל       |
|-----------------------------|---------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|--------------------------------------------------------|----------------------|
| "הזוגות"                    | בית חשמונאי                                       |                                                                           | ירושלים – לשכת הגזית                          |                                                        |                      |
|                             | הורדוס                                            | הלל עולה מבבל                                                             |                                               |                                                        |                      |
| בית הלל ובית שמאי           | רומי<br>"המרד הגדול"<br>וחורבן המקדש<br>67-70 לס' | שמעון<br>רבן גמליאל הזקן<br>רשב"ג הראשון<br>(נהרג במרד)                   |                                               |                                                        |                      |
| תקופת התנאים :<br>דור ראשון |                                                   | רבן יוחנן בן זכאי<br>(לא משושלת הלל)                                      | יבנה                                          |                                                        |                      |
| דור שני                     |                                                   | רבן גמליאל דיבנה                                                          |                                               | ר' אליעזר, ר' יהושע                                    |                      |
| דור שלישי                   | מרד בר – כוכבא<br>132 – 135 לס'                   | (שמעון<br>בר כוסבה)                                                       | (ביתר)                                        | ר' עקיבא, ר' טרפון,<br>ר' אלעזר בן-עזריה,<br>ר' ישמעאל |                      |
| דור רביעי                   |                                                   | רבן שמעון בן-גמליאל השני                                                  | אושא (גליל)                                   | תלמידי ר"ע : ר' מאיר,<br>ר' יהודה, ר' יוסי,<br>רשב"י   |                      |
| דור חמישי                   | עריכת המשנה<br>200 לס'                            | רבי<br>יהודה הנשיא                                                        | ציפורי                                        | ר' חייא, בר קפרא,<br>ר' יונתן                          |                      |
| תקופת האמוראים<br>דור ראשון |                                                   | רבן גמליאל השלישי                                                         | טבריה<br>א"י<br>*ר' יהושע בן-לוי<br>*ר' חנינא | בבל<br>רב (סורא)                                       | שמואל (נהרדעא)       |
| דור שני                     |                                                   | רבי<br>יהודה נשיאה                                                        | ר' יוחנן,<br>ריש לקיש,<br>ר' אלעזר בן-פדת     | סורא<br>רב הונא                                        | פומבדיתא<br>רב יהודה |
| דור שלישי                   |                                                   |                                                                           | ר' ירמיה, ר'<br>יצחק                          | רב חסדא                                                | רבה, רב יוסף         |
| דור רביעי                   | קיסר קונסטנטנוס<br>מתנצר (320 לס')                |                                                                           |                                               |                                                        | אב"י, רבא (מחוזא)    |
| דור חמישי                   |                                                   | עריכת התלמוד הירושלמי<br>(400 לס')<br>ביטול הנשיאות ע"י רומי<br>(425 לס') |                                               |                                                        | רב פפא (נרש)         |

|           |  |  |  |                                              |  |
|-----------|--|--|--|----------------------------------------------|--|
| דור שישי  |  |  |  | רב אשי (סורא) –<br>תחילת עריכת תלמוד<br>בבלי |  |
| דור שביעי |  |  |  | רבינא עריכת התלמוד<br>הבבלי (450 – 500 לס')  |  |

3. **המושגים המרכזיים** – פורטו בטבלאות.

4. **דרכי הוראה** – סוכמו בעמ' 10.

5. **ביבליוגרפיה לתלמיד** :

היא זהה לרשימת הטקסטים שהתלמיד ילמד, וכבר נרשמה. מלבד המסכת בגמרא (ש"ס וילנא) שהתלמיד ילמד ממנה כל השנה, כל תלמיד ירכוש מביה"ס חוברת המאגדת את חומר ההעמקה החוץ-תלמודי של אותה שנה.

6. **דרכי הערכה**

א. **הערכה שוטפת** :

- בציון השנתי יינתן 25% משקל לתרבות הלמידה של התלמיד :

(1) 10% נוכחות רציפה

(2) 15% השתתפות ומוערבות בשיעורים, כולל הגשת דפי עבודה בבית-המדורש.

- משך השנה יינתנו 5-6 מבחנים בכתב על אותו חומר שנלמד ב 5-6 השבועות האחרונים. סה"כ משקל המבחנים השוטפים יהיה 55% מהציון השנתי. מבנה כל מבחן יהיה זהה למבנה מבחן הבגרות שיפורט להלן. בסוף השנה יינתן גם "מבחן מתכונת" על כל החומר, במבנה של מבחן הבגרות. המתכונת תקבע 20% מהציון השנתי.

לסכום הרכב ציון שנתי : (1) תרבות למידה : 25%

(2) מבחנים שוטפים : 55%

(3) מבחן מתכונת : 20%

סה"כ : 100%

ב. **מבחן הבגרות** : (זמן המבחן : 90 ד', חומר עזר : אין)

מבנה מבחן הבגרות ישקף את המטרות הקוגניטיביות והמיומנויות שרשמנו :

1. **שאלות על קטעים שנלמדו** (בחירה של שתיים מתוך שלש שאלות. כל שאלה : 15 נק')

**פירוט והסבר :**

חשוב לנו ביותר שתלמידינו יחזרו לקראת המבחן על כל הטקסטים שנלמדו, ויבינו אותם היטב. לא רוצים שילמדו רק מסיכומים ודפי עבודה. הניסיון שלנו גם מלמד שחזרה אינטנסיבית על דפי הגמרא לקראת מתכונת ובגרות היא חוויה חיובית לרוב התלמידים ומקרב אותם נפשית ללימוד הגמרא. לכן חשוב שהתלמידים ידעו שבמבחנים יידרשו להתייחס **לטקסט התלמודי** ולפרש אותו. בקטע זה יופיעו קטעי תלמוד לא ארוכים (ממוצע : בין רבע לחצי עמוד) **בלי** פירושים (בדרך כלל) ויידרשו להסביר את התוכן, ובמיוחד את השקלא וטריא : קושיה, תירוץ, וההגיון שבהם.

בדרך כלל יהיו על כל קטע שלש שאלות (5 נק' כ"א). הראשונות יתמקדו בביאור הטקסט, והשלישי למיומנות בעלת דרגה מורכבת יותר: השוואה לטקסט אחר, ניתוח רעיוני, ניתוח לגבי עריכה, יישום עקרון למצב חדש, וכו'.

2. **שאלות קצרות על טקסטים שנלמדו** (בחירה של ארבע מתוך שש שאלות, כל שאלה: 6 נק')

#### **פירוט והסבר:**

לכל שאלה שתי תת-שאלות (3 נק' כ"א). הראשונה מתייחסת **לפתיח** של ציטוט קצר מהטקסט (תלמודי או מחומר ההעמקה) או של הצגת אמירה, והתלמיד נדרש לגלות **ידע** ביחס לאותו נושא. תת-השאלה השנייה תתייחס בהעמקה באותה שאלה, וכאן עשוי להידרש מיומנויות גבוהות יותר.

השאלות הממוקדות דורשות מהתלמיד היכרות טובה עם כלל החומר, ומעודדות אותו לחזור על החומר מספר פעמים בהכנה. כפי שאמרנו לעיל, יש לחזרה אינטנסיבית יתרונות בקישור נפשי אל לימוד הגמרא, ולא רק מבחינת קניית ידע.

3. **ביאור מושגים** (בחירה של ארבעה מתוך ששה מושגים. כל מושג: 3 נק')

קטע זה מתמקד בידע. כאן המקום לבחון גם ידע בהכרת הרקע ההיסטורי לעולם התלמוד וזיהוי חכמים מרכזיים. התלמיד יבאר גם מונחים תלמודיים ("מיתבי", "אילימאי, וכו') וגם מושגים תלמודיים והלכתיים "תיקון עגונות", "מצוה שאני", וכו').

4. **שאלת נושא** (בחירה של שאלה אחת מתוך שתיים. 14 נק')

כאן התלמיד אינו נשאל על טקסט ספציפי אלא על נושא. הוא נדרש להתייחס לנושא בחיבור קצר (בין חצי עמוד לעמוד) שבו הוא מביא מקורות ממקומות שונים (תלמוד וספרות בתר - תלמודית) כדי לדון בשאלה. ייתכן שהתלמיד יתבקש להביא מקורות המשקפים עמדות מנוגדות כלפי אותו נושא. כאן בולטות המיומנויות של השוואה, ניתוח, וסינתיזה. למשל:

"מדוע התלמוד אוסר חילול שבת להצלת חיי גוי, ומה הנימוקים לחלל עליו את השבת בימינו? הצג שתי גישות עקרוניות **שונות** מהחומר שלמדנו: וציין **שני** מקורות לכל גישה".

5. **קטע שלא נלמד** ("אנסין")

שאלה של 20 נק', הכוללת בין 3-4 סעיפים.

כאן נבחן את מיומנויות הלמידה העצמית של התלמיד. לפחות 13 נקודות יתייחסו להבנת "פשט" המקור התלמודי. השאר יבקש מיומנויות גבוהות יותר: ניתוח ערכי, יישום למצב חדש, השוואה, ניתוח, וכו'.

#### **לסיכום מבנה מבחן הבגרות: (כיתות יא' – יב')**

א. הבנת קטע תלמודי שנלמד  $2/3 \times 15$  נק' = 30 נק'

ב. שאלות קצרות על טקסטים  $4/6 \times 6$  נק' = 24 נק'

ג. ביאור מושגים, אישים ומונחים  $4/6 \times 3$  נק' = 12 נק'

ד. שאלת נושא  $1/2 \times 14$  נק' = 14 נק'

ה. קטע שלא נלמד (שאלת חובה!) 20 נק'

סה"כ 100 נק'

### מבנה שונה למבחן הבגרות לכיתות י'

המבנה הנ"ל מתייחס לכיתות יא' – יב'. בכיתות י' טרם למדו "מסה קריטית" של גמרא המכשירה אותם ללימוד עצמי בקטע תלמודי מורכב. על כן אנו מבקשים לתת "אנסין" לתלמידי י' בבגרות (ובכל המבחנים השוטפים) כדי להרגיל אותם, אך במשקל מופחת של 10 נק'. הקטע שייבחר יהיה גם קטע קל יחסית.

כדי להשלים את ה 10 נק' שירדו מה"אנסין", נוסיף שאלה קצרה אחת (6 נק'), ונוסיף עוד 4 נק' לשאלת הנושא. כך שומרים על מידתיות בין שאלות ידע (שאלות קצרות) ושאלות של סינתזה, ניתוח, וכו' (שאלות נושא).

סיכום מבנה מבחן הבגרות לכיתות י' :

א. הבנת קטע תלמוד שנלמד  $2/3 \times 15 \text{ נק'} = 30 \text{ נק'}$

ב. שאלות קצרות על טקסטים  $5/7 \times 6 \text{ נק'} = 30 \text{ נק'}$

ג. ביאור מושגים, אישים, ומונחים  $4/6 \times 3 \text{ נק'} = 12 \text{ נק'}$

ד. שאלת נושא  $1/2 \times 18 \text{ נק'} = 18 \text{ נק'}$

ה. קטע שלא נלמד (חובה!) 10 נק'

**סה"כ: 100 נק'**

### ג. הערכה של מטרות רגשיות וערכיות

- בסוף כל שנה התלמיד ימלא שאלון אנונימי קצר, בו הוא יישאל על מידת הסיפוק שלו מלימוד הגמרא, ועל מידת המשמעות האישית שהוא מוצא בו.
- בסוף כיתה יב' התלמיד ימלא שאלון אנונימי מסכם, בו יישאל גם על מידת ההנאה, גם על מידת רכישת מיומנויות (לדעתו), וגם לגבי המוטיבציה שלו ללמוד גמרא בעתיד.
- באופן שוטף המורים ישימו לב למידת ההשתתפות, היצירתיות, וההזדהות של התלמידים בלימוד. הם יכולים גם לראות היכן תלמידים מיישמים בחייהם השוטפים את הערכים שלמדנו בגמרא.

### **תפילה לסיום:**

יהי רצון לפני בורא עולם שכל מאמצינו להרים קרנה של תורה ולהאהיב את תורתנו הקדושה על תלמידינו, שתהפוך ל"תלמוד המביא לידי מעשה", ישאו פרי בעזרת תוכנית ייחודית זו, המשקפת את הערכים ואת הגישה החינוכית היסודית של בית – ספרנו.

אנו לרשותכם בכל מה שצריך הבהרה או תיקון.

בכבוד רב,

דוד דישון

צבי ינאי

רכז תוש"ב

מנהל ביה"ס הרטמן